

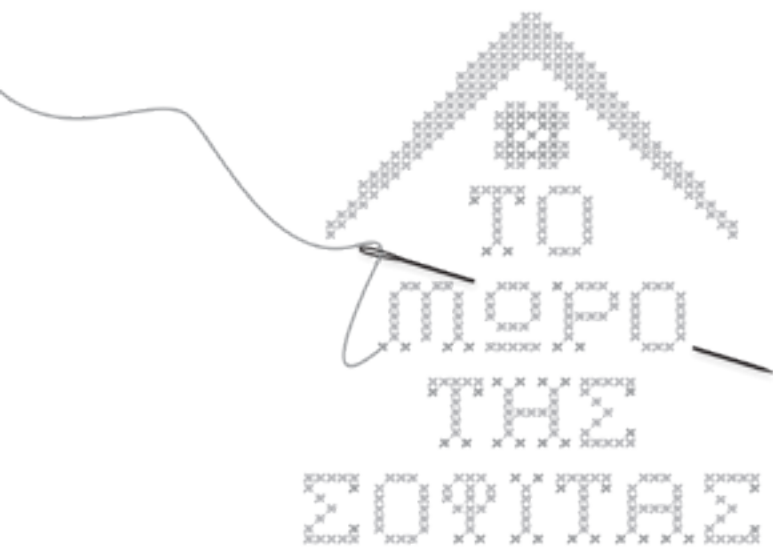
ΛΕΝΑ ΜΑΝΤΑ

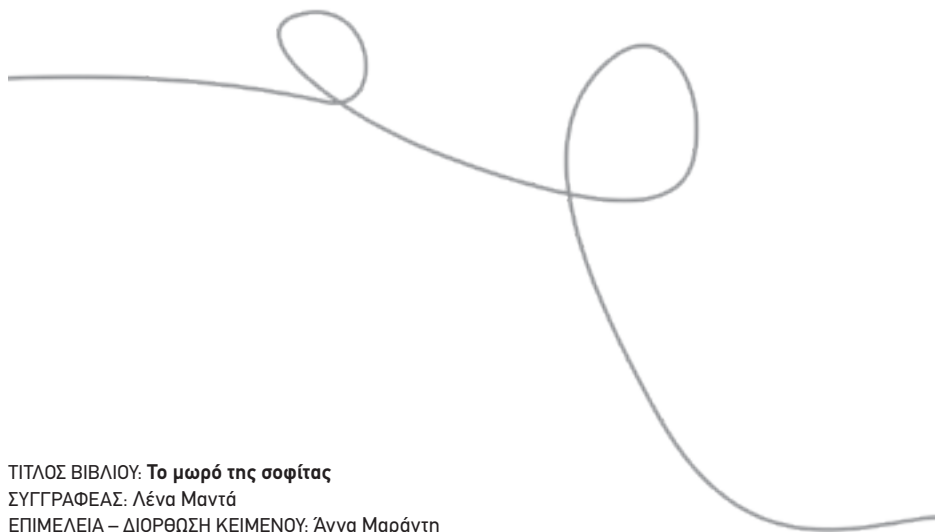

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

ΣΟΦΙΣΤΑΣ

ΤΙΤΛΟΣ ΒΙΒΛΙΟΥ: **Το μωρό της σοφίτας**
ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ: Λένα Μαντά
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ – ΔΙΟΡΘΩΣΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ: Άννα Μαράντη
ΣΥΝΘΕΣΗ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ: Θάνος Κακολύρης
ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ: Ελένη Σταυροπούλου

© Λένα Μαντά, 2023
© Εικόνων εξωφύλλου: VolodymyrSanych/Shutterstock Images, ISEEN STOCKER/
Shutterstock Images, BG Plus2/Shutterstock Images, WarmWorld/Shutterstock Images
© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2023

Πρώτη έκδοση: Μάιος 2023

Έντυπη έκδοση ISBN 978-618-01-4795-7
Ηλεκτρονική έκδοση ISBN 978-618-01-4796-4

Τυπώθηκε στην Ευρωπαϊκή Ένωση, σε χαρτί ελεύθερο χημικών ουσιών, προερχόμενο αποκλειστικά και μόνο από δάση που καλλιεργούνται για την παραγωγή χαρτί.

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις του Ελληνικού Νόμου (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως η άνευ γραπτής άδειας του εκδότη κατά οποιονδήποτε τρόπο ή μέσο αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, διανομή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση, παρουσίαση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή (ηλεκτρονική, μηχανική ή άλλη) και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε. | PSYCHOGIOS PUBLICATIONS S.A.

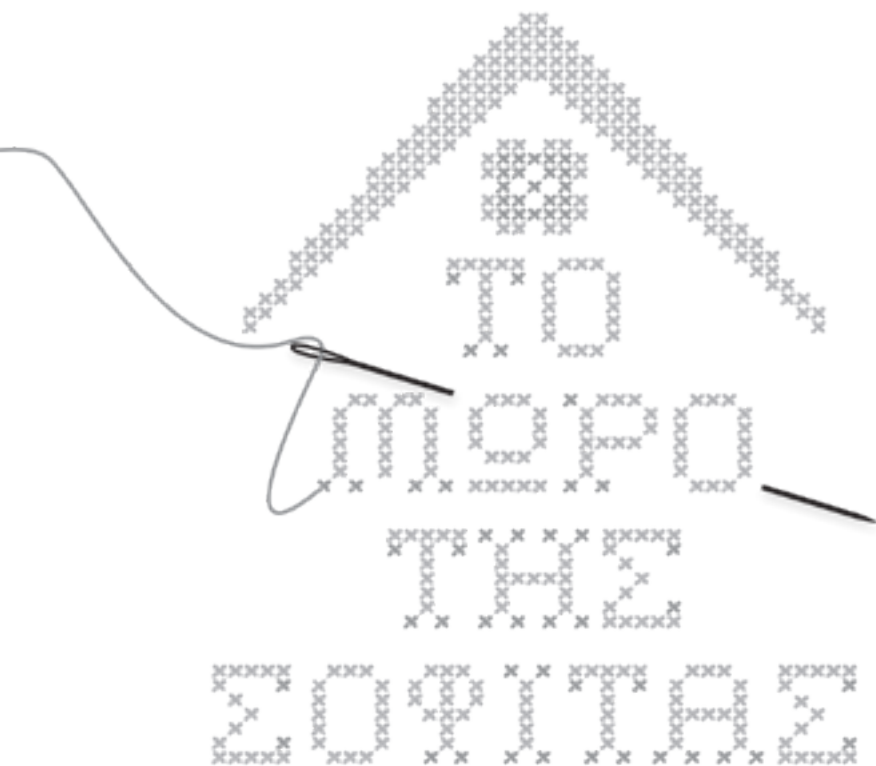
Από το 1979 Publishers since 1979

Έδρα:	Head Office:
Τατοίου 121, 144 52 Μεταμόρφωση	121, Tatoiou Str., 144 52 Metamorfossi, Greece
Βιβλιοπωλείο:	Bookstore:
Εμμ. Μπενάκη 13-15, 106 78 Αθήνα	13-15, Emm. Benaki Str., 106 78 Athens, Greece
Τηλ.: 2102804800	Tel.: 2102804800

e-mail: info@psychogios.gr

www.psychogios.gr • <http://blog.psychogios.gr>

ΛΕΝΑ ΜΑΝΤΑ

ΑΛΛΑ ΕΡΓΑ ΤΗΣ ΛΕΝΑΣ ΜΑΝΤΑ
ΑΠΟ ΤΙΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ

- Βαλς με δώδεκα θεούς*, 2005
Θεανώ, η Λύκαινα της Πόλης, 2006
Το σπίτι δίπλα στο ποτάμι, 2007
Η άλλη πλευρά του νομίσματος, 2008
Έρωτας σαν βροχή, 2009
Το τελευταίο τσιγάρο, 2010
Δεν μπορεί, θα στρώσει! (διηγήματα), 2010
Χωρίς χειροκρότημα, 2011
Όσο αντέχει η ψυχή, 2012
Με λένε Ντάτα, 2013
Ήταν ένας καφές στη χόβολη, δεύτερη έκδοση, 2014
Τα πέντε κλειδιά, 2014
Μια συγγνώμη για το τέλος, 2015
Όσα ήθελα να δώσω (διηγήματα), 2015
Η εκδίκηση των αγέλων, 2016
Γράμμα από χρυσό, 2017
Ζωή σε πόλεμο, 2018
Ταξίδι στη Βενετία, 2019
Οι τρεις Άσοι, 2020
Το πράσινο φόρεμα, 2021
Γυναικεία υπόθεση
(σε συνεργασία με την Κλαίρη Θεοδώρου), 2021
Η σφραγίδα, 2022
Γυναικεία υπόθεση 2 – Φίλια πυρά
(σε συνεργασία με την Κλαίρη Θεοδώρου), 2022

Λίγα λόγια από μένα...

Είναι η πρώτη φορά που δεν ξέρω τι να γράψω για κάτι που δημιούργησα. Ίσως γιατί, αν δεν υπήρχε η (πάντα επίπονη) διαδικασία της επιμέλειας, δε θα θυμόμουν καν τι είχα γράψει! Θυμόμουν δηλαδή σε γενικές γραμμές, αλλά λεπτομέρειες... όχι! Εξάλλου συνέβησαν τόσα και τόσα από τότε που γράφτηκε αλλά και κατά τη διάρκεια της συγγραφής του...

Αυτό που θυμάμαι όμως πολύ καλά (πώς θα μπορούσα να το ξεχάσω άλλωστε) είναι από πού και πώς ήρθε η αστραπή της έμπνευσης να φωτίσει το μυαλό μου. Οφείλω και πάλι ένα μεγάλο ευχαριστώ στη «Μηχανή του Χρόνου»! Ένα επεισόδιο της υπέροχης αυτής εκπομπής, που δε θυμάμαι καν το γενικότερο θέμα του, έγινε το εφαλτήριο για ακόμη μια φορά.

«Τα μωρά της σοφίτας» και όλη η ιστορία γύρω από αυτά ώθησαν άλλο ένα υπέροχο ταξίδι μου στα μονοπάτια εκείνης της εποχής, που έχετε πια καταλάβει πόσο αγαπώ. Αυτές οι δεκαετίες του '50 και του '60, οι τόσες κοινωνικοπολιτικές ανακατατάξεις, ειλικρινά με συναρπάζουν.

Σε τούτο το βιβλίο, η δράση από την Αθήνα μεταφέρθηκε στη Θεσσαλονίκη και χάθηκα ανάμεσα σε πληροφορίες, φωτογραφίες της εποχής, ακόμη και παλιούς χάρτες (όπου μπόρεσα να βρω) και έμεινα έκπληκτη από το πόσο άλλαξε αυτή η πόλη μέσα σε λίγα χρόνια! Ομολογώ ότι πολλές μέρες ξεχάστηκα και, αντί να συλλέγω πληροφορίες για το βιβλίο που επρόκειτο να γράψω, απλώς απολάμβανα τις δαιδαλώδεις διαδρομές στις οποίες οδηγήθηκα με την αναζήτηση! Είναι, να ξέρετε, το κρίσι-

μο σημείο, το σταυροδρόμι όπου κάθε συγγραφέας, μετά τη συλλογή πληροφοριών, καλείται να επιλέξει. Ποιες και πόσες από τις γνώσεις που αποκόμισε θα προσθέσει στο μυθιστόρημά του; Δεν πρέπει να είναι πολλές, για να μην αισθανθεί ο αναγνώστης ότι διαβάζει σαν μαθητής λυκείου έτοιμος για τις... Πανελλήνιες και παράλληλα να μην αποδυναμώσει τη δράση. Από την άλλη, με θλίψη αφήνεις απ' έξω πληροφορίες που πολύ θέλεις να μοιραστείς με τους αναγνώστες... Εγώ πάντα ελπίζω ότι, ίσως, κάποιος που του κεντρίστηκε το ενδιαφέρον θα αναζητήσει μόνος του και άλλες λεπτομέρειες για την εποχή και τα συμβάντα της...

Θυμάμαι λοιπόν ότι πανέτοιμη και πάνοπλη ξεκίνησα να γράφω και οι λέξεις έτρεχαν σαν το νερό, υπήρχε πλήρης και εξαιρετική συνεργασία μαζί τους, οφείλω να ομολογήσω. Οι ανατροπές στην οικογενειακή ζωή, όμως, μάλλον με αποσυντόνισαν. Κυρίως η αναγγελία της εγκυμοσύνης της κόρης μου (γιαγιά για πρώτη φορά) άλλαξαν τις προτεραιότητες... Δεν ξέρω ποια θα μπορούσε να ήταν η έκβαση αυτής της συγγραφικής μου δουλειάς, αν δεν είχα προλάβει να αγαπήσω τους ήρωές μου τόσο πολύ...

Έχω πει πολλές φορές ότι γράφω περισσότερο με την ψυχή, παρά με το μυαλό. Εντυχώς, λοιπόν, η Λαμπρινή, η Θαλασσινή, ο Νάκος και όλοι οι άλλοι γύρω τους είχαν εγκατασταθεί για τα καλά μέσα μου και αυτό βοήθησε στην αυτοσυγκέντρωσή μου. Διαφορετικά, χαμένη στην προετοιμασία για το μωρό, ίσως να τους είχα ξεχάσει, να τους είχα αφήσει πίσω μου...

Τώρα που γράφω αυτές τις γραμμές έχουν περάσει μήνες πια που το παρέδωσα και θέλει αρκετούς μήνες δουλειάς μέχρι να φτάσει στα χέρια σας. Αναζητούμε το εξώφυλλο, ξεκίνησε η επιμέλεια και είναι πολλά ακόμη να γίνουν. Κανονικά αυτή η εποχή είναι περίοδος αναζήτησης για μένα. Το επόμενο μυθιστόρημα, το επόμενο θέμα, πού θα τοποθετηθεί χρονικά, ποιοι θα είναι οι ήρωες...

Με γνώμονα ότι γράφω αυτό που μου αρέσει να διαβάζω, βρίσκομαι στη διερεύνηση αυτού ακριβώς! Τι θέλω να διαβάσω τώρα;

Η απάντησή αναμένεται...

Λένα Μαντά

Αντί προλόγου...

Εσύ που κρατάς στα χέρια σου τούτο το γραπτό, άκουσες ποτέ για τα «μωρά της σοφίτας»; Σου πέρασε από το μυαλό πόσες ψυχές δεν είδαν ποτέ το φως του ήλιου, ενώ έτρεχαν να το ανταμώσουν γλιστρώντας από τα σπλάχνα της μάνας τους; Ανίδεος είσαι, αναγνώστη, για τα μικρά και μεγάλα δράματα μιας κοινωνίας που έκρυβε, όπως η γάτα τις ακαθαρσίες της, ολισθήματα, αμαρτίες, ακόμη και ακολασίες, όπου μπορούσε. Σε υπόγεια, σε σοφίτες, και κάτω από το χώμα καμιά φορά...

Η ανθρωπίνη αξιοπρέπεια, όρος άγνωστος τότε. Ο εξευτελισμός και η διαπόμπευση ως μέσα συμμόρφωσης, ο τρόμος, η απειλή και το ανελέητο ξύλο μοχλοί πίεσης του ισχυρού προς τον αδύναμο.

Η Αθήνα έβγαине και συνερχόταν όχι από έναν αλλά από δύο πολέμους. Και ο δεύτερος πιο σκληρός και ανηλεής: αδελφός σκότωνε τον αδελφό, γνωστά είναι πλέον αυτά κι εγώ δε θα σου μιλήσω για όσα ήδη γνωρίζεις. Μια ιστορία θέλω να σου πω, χωρίς ήρωες αλλά με πολλά δύματα. Χωρίς όπλα αλλά με καθημερινές μάχες. Χωρίς βασανιστήρια αλλά με πολλούς βασανισμούς. Για κορίτσια γεμάτα όνειρα θέλω να σου μιλήσω. Για ανήλικα παιδιά που άφησαν τα χωριά ή τα νησιά τους, την ελευθερία να τρέχουν ξυπόλυτα με τον αέρα να τα χτυπάει στο πρόσωπο, αλλά την πείνα να τους θερίζει τα σωδικά. Και για γονείς, που τα έδωξαν μακριά με την ελπίδα για ένα καλύτερο μέλλον γ' αυτά αλλά και για τα υπόλοιπα που έμεναν πίσω.

Ούτε φαντάζεσαι, αναγνώστη των κατοπινών δεκαετιών, πόσο κοστίζει ένα στόμα παραπάνω σε μια οικογένεια που κάθε μέρα ξεπερνά τις αντοχές της. Και προσδοκούσαν εκείνοι οι γονείς πως το κορίτσι τους θα δούλευε, και θα έστελνε και κάτι πίσω μέχρι να παντρευτεί, να κάνει οικογένεια για να ζήσει καλύτερα. Ούτε που τους πέρασε από το μυαλό το γεγονός ότι κάποιες από αυτές, στα σπίτια όπου έμπαιναν δίδεν ως ψυχοκόρες, ήταν μόνο «τα δουλικά». Δε φαντάζονταν ότι κι εκεί πεινασμένες τριγυρνούσαν, με ρούχα παλιά και χλιομπαλωμένα. Μόνο που δεν έτρεχαν ξένοιαστες στην ύπαιθρο του τόπου τους, αλλά ξυπνούσαν αχάραγα για να μαγειρέψουν, να πλύνουν, να φροντίσουν οικογένειες που τις τάιζαν αποφάγια και τις έντυναν με αποφόρια. Ούτε τις λογάριζαν σαν ανθρώπους με ψυχή και καρδιά. Οι κυράδες έβγαζαν πάνω τους τα νεύρα, την απογοήτευση ή τον μαρασμό της δικής τους ζωής, την προδοσία των ονείρων τους, με ξύλο, βρισιές και φωνές. Οι τρόποι καλής συμπεριφοράς κυριών σταματούσαν στα σαλόνια και δεν έφταναν ποτέ μέχρι το καμαράκι της υπηρέτριας, ούτε φυσικά πλησίαζαν το πλυσταριό. Εκεί το προσωπείο έπεφτε και το λεξιλόγιο εμπλουτιζόταν με ορμηγδό φράσεων που ταίριαζαν σε καραγωγέα και όχι σε κυρία...

Το ύστατο που δε σκέφτηκε κανείς από εκείνους τους γονιούς ήταν ότι κάποια από τα κορίτσια, που έμπαιναν στη δούλεψη ανάληπτων ανδρώπων, ξεπλήρωναν με το κορμί τους την ανύπαρκτη υποχρέωση της δίδεν φιλοξενίας. Ψωρικοί κύριοι, κουρασμένοι από τη ρουτίνα του οικογενειακού βίου, άπλωναν τα χέρια τους στα νεαρά κορίτσια, εξαγοράζοντας τη σιωπή τους με μικρά δώρα, φτηνά δαχτυλιδάκια και λεπτές αλυσιδίτσες. Στα μάτια εκείνων των κοριτσιών, που δεν είχαν ποτέ στην κατοχή τους κάποιο κόσμημα έστω και ευτελούς αξίας, τέτοιου είδους δώρα έκαναν λιγότερο δυσβάσταχτες τις «εφορμήσεις». Άλλοτε, πάλι, ήταν οι

γόνοι των καλών οικογενειών που σέρονταν πάνω στα άγουρα κάλλη τους, με την ανοχή ανήσυχων μανάδων, οι οποίες προτιμούσαν την εκτόνωση του βλασταριού τους σε ένα πλάσμα που δεν είχε ούτε φωνή ούτε δύναμη ν' αντιδράσει, παρά τον κίνδυνο ν' αναζητήσουν στον αγοραίο έρωτα την ηδονή, κουβαλώντας ίσως κάποια ασθένεια. Η κοπέλα που είχε έρδει από το χωριό ήταν ανέγγιχτη και καθαρή. Επιπλέον, δε, λόγω της θέσεώς της, δε θα κινδύνευαν ποτέ να έχει βλέψεις νομιμοποίησης μ' έναν γάμο...

Μόνο που υπήρχαν και παρενέργειες. Οι νυχτερινές λαδραίες επισκέψεις στα μικρά καμαράκια πολλές φορές άφηναν πίσω τους ανεπιθύμητους επισκέπτες: σπόρους που ρίζωναν σε αμέστωτα κορμιά. Και πριν αντιληφθεί η μικρή δουλίτσα τι της συνέβαινε, η κοιλιά άρχιζε να φουσκώνει. Και ο τρόμος έκλεινε το στόμα. Κάποια από αυτά τα μωρά χάθηκαν στο αυτοσχέδιο χειρουργικό τραπέζι γιατρών, που έναντι αδράς αμοιβής εξαφάνιζαν την απόδειξη της αμαρτίας. Ενίοτε και την πιθανότητα να ξαναγίνει μπτέρα η άτυχη μικρή στην καλύτερη περίπτωση, γιατί στη χειρότερη η κοπέλα πέθαινε από επιπλοκές. Και στη γειτονιά ριχνόταν η φήμη ότι η υπηρέτρια της κυρίας Τάδε πέθανε από «πόνο στην κοιλιά»... Κανείς δε ρωτούσε να μάθει περισσότερα. Ο μανάβης, ο χασάπης, ο μπακάλης αναπαρήγαν τη φήμη, μέχρι που το δέμα ξεχνιόταν...

Υπήρχαν όμως και οι άλλες... Αυτές που κάλυπταν όπως όπως την εγκυμοσύνη. Γεννούσαν κρυφά σε κάποιο πλυσταριό ή στη σοφίτα και παρατούσαν το μωρό τους εκεί να πεθάνει, αν δεν είχε γεννηθεί ήδη νεκρό από τις κακουχίες, την κακή διατροφή της μπτέρας και το σφίξιμο με πανιά για να μη φανεί η κοιλιά...

Βρέθηκαν πολλά τέτοια μωρά, έπειτα από χρόνια, όταν τα παλιά αρχοντικά ήρθε η ώρα τους να γίνουν πολυκατοικίες. Οι συνθήκες υγρασίας φαίνεται ότι έπαιξαν ρόλο ώστε να μετατρα-

πούν σε μικροσκοπικές μούμιες που σόκαζαν όσους τα ανακάλυψαν. Τα μωρά της σοφίτας... Πρόσφατα έμαδα ότι υπάρχει ένα μουσείο που ανάμεσα στα άλλα εκθέματα υπάρχουν κι αυτά...

Εγώ δε βρίσκομαι ανάμεσά τους όμως... Είμαι ένα μωρό της σοφίτας αλλά εγώ έζησα. Και μεγάλωσα... Για να γράψω την ιστορία μου...

Η μητέρα μου, η Λαμπρινή, ήταν το πρώτο παιδί από τα οκτώ που γεννήθηκαν στην οικογένειά της και που από μια ιδιοτροπία της μοίρας έζησαν όλα, σε μια εποχή που τα ζευγάρια έκαναν πολλά παιδιά για να έχουν τελικά τα μισά κοντά τους. Ήρθε στον κόσμο ενώ ο πατέρας της πολεμούσε στα βουνά της Αλβανίας, λίγα χιλιόμετρα μακριά από το χωριουδάκι του, τον Νοέμβριο του 1940. Δεν ξέρω αν πικράθηκε όταν έμαθε ότι τελικά δεν είχε κάνει τον γιο που λαχταρούσε. Ούτε μπορούσε να φανταστεί ότι έπρεπε να περιμένει μερικά χρόνια ακόμη, και άλλα τέσσερα παιδιά, για να κρατήσει στην αγκαλιά του το πολυπόθητο αρσενικό. Ψύρισε από τον πόλεμο, αρτιμελής και αποφασισμένος να επιβιώσει. Η Κατοχή και ο Εμφύλιος δεν τον εμπόδισαν να μεγαλώσει την οικογένειά του με γρήγορους ρυθμούς· σχεδόν κάθε χρόνο ερχόταν κι ένα παιδί αλλά μαζί μεγάλωναν και οι δυσκολίες. Θέριευε η πείνα, έλειπαν πολλές φορές και τ' απαραίτητα. Ο παππούς μου, τον οποίο φυσικά δε γνώρισα ποτέ, αναδάρρησε όταν έκανε γιο. Το δεώρησε σημάδι από τον Θεό ότι τελικά θα τα καταφέρει. Έπειτα από πέντε κορίτσια, επιτέλους είχε να μεγαλώσει κι έναν άντρα. Ίσως σκέφτηκε ότι αφού είχε γίνει η αρχή θα υπήρχε ανάλογη συνέχεια. Ακόμη δύο κορίτσια ήρθαν να τον διαφεύσουν. Επτά δηλυκά ήταν πολλά για να τα θρέψει και να τα παντρεύει, αλλά και για να το αντέξει το γόνιτρό του. Δύο μέτρα άντρας αυτός, ολόκληρη νταρντάνα η γυναίκα του και να βγάζουν το ένα δηλυκό μετά το άλλο... Απογοήτευση...

Η μητέρα μου η Λαμπρινή κάτι λίγα γράμματα πρόλαβε να μάθει, χάρη στην επιμονή του δασκάλου να μη μείνει κανένα παιδί αμόρφωτο. Σε χρόνια που η μόρφωση ήταν περιττή πολυτέλεια, εκείνος πίστευε πως μέσα από τη γνώση γεννιέται η ελευθερία κι έτσι πήγαινε από σπίτι σε σπίτι, σχεδόν παρακαλούσε τους γονείς να στείλουν τα παιδιά τους στη μοναδική υποτυπώδη σχολική αίδουσα που διέδετε το χωριό. Και ήταν εκείνος που μάλλον της έδωσε την ιδέα να αρχίσει να γράφει ένα μικρό ημερολόγιο. Ευτυχώς, γιατί έτσι μπορώ τώρα εγώ να σας διηγηθώ την ιστορία της. Το τεφτέρι εκείνο το κουβαλούσα πάντα πάνω μου από τότε που θυμάμαι τον εαυτό μου. Άλλες μάνες έβαζαν στα παιδιά τους φυλαχτά, η δικιά μου το τεφτέρι της...

Έντεκα χρόνων ήταν όταν ένα πεισματάρικο ζωντανό έριξε τον πατέρα της σ' έναν γκρεμό και τον άφησε στον τόπο. Η μικρότερη αδελφή της ακόμη μπουσουλούσε. Κλαυθμός και οδυρμός στο σπίτι με τα οκτώ παιδιά, που έμειναν ορφανά και απροστάτευτα, και με μια μάνα που μαυροφορέθηκε πριν κλείσει καλά καλά τα τριάντα της χρόνια. Θαμπές οι μνήμες της μάνας μου, λίγα τα γραφόμενά της, αλλά έστω κι έτσι, μπόρεσα να θυγάω μια άκρη. Κατά τα φαινόμενα, το μικρότερο εκείνο αδελφάκι της δόθηκε για υιοθεσία σε μια οικογένεια ομογενών και δεν έμαδε κανείς την τύχη του. Πάντως κάποια λεφτά πρέπει να πήρε η γιαγιά μου που τη βοήθησαν να σταθεί στα πόδια της για λίγο διάστημα, αλλά πολύ γρήγορα η πείνα ξανακύκλωσε το φτωχικό της.

Ούτε κι εκείνη δεν ήξερε πώς και από πού ήρθε η πρόταση να κατέβει η «μεγάλη» στην Αθήνα για να δουλέψει σε κάποιο σπίτι που έψαχνε ένα κορίτσι να βοηθάει στις δουλειές. Κάποια από το χωριό έφερε το μαντάτο. Μάλλον δεν ήταν η πρώτη φορά που μεσίτευε για κάτι παρόμοιο, και θρέθηκε η μάνα μου, δώδεκα

χρόνων παιδί, με τα λιγοστά ρούχα της σφηνωμένα σ' έναν σφιχτά δεμένο μπόγο, ν' αποχαιρετά για πάντα την οικογένειά της. Εκτός από τα υπάρχοντά της, πήρε μαζί της κι ένα σωρό υποσχέσεις. Η οικογένεια που θα τη φιλοξενούσε θα της εξασφάλιζε τροφή και στέγη, ρούχα και κάποια λίγα χρήματα να στέλνει στο σπίτι της, ώστε να επιβιώσουν τα αδέρφια και η μάνα της.

Στο μικρό τεφτέρι δεν υπήρχαν ούτε σκέψεις ούτε συναισθήματα, μόνο τα γεγονότα. Δεν ξέρω τι ένιωθε εκείνο το μικρό κορίτσι όταν αποχαιρέτησε τα δουνά πάνω στα οποία μεγάλωσε. Δεν ξέρω αν έριξε μια τελευταία ματιά πίσω της και ποια εικόνα ήταν η τελευταία που φυλάκισε στην ψυχή της. Αν έκλαιγε στη μεγάλη διαδρομή με το παλιό λεωφορείο που αγκομαχούσε μέχρι να θρεδεί σε πεδιάδα. Τίποτα δε γνωρίζω. Μόνο να υποδέτω μπορώ και να φαντάζομαι, τον φόβο της για το άγνωστο, την πίκρα γιατί την ξερίζωσαν από το σπίτι της και τη χώρισαν από τα αδέρφια της. Ίσως και να έκρυψε καλά τον θυμό για τη μάνα της που έδωσε το αδελφάκι της σε ξένα χέρια και τώρα έστειλε και την ίδια σε μια άγνωστη μοίρα...

Είχε ονοματεπώνυμο εκείνη η μοίρα όμως. Και πρόσωπα δύο... Στην αρχή τουλάχιστον... Ανδροκλής και Ευφροσύνη Θεοχάρη...

Κάπου ψηλά στη Δημοκρίτου, στο Κολωνάκι, το νέο της σπίτι... Διώροφο αρχοντικό με σοφίτα...

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Αθήνα 1952

Η εγκατάσταση

Η Λαμπρινή ένιωθε ότι τα πόδια της δεν την κρατούσαν άλλο κι όμως συνέχιζε ν' ακολουθεί τα γρήγορα βήματα της προπορευόμενης γυναίκας, η οποία βιαζόταν να φτάσουν στον προορισμό τους ώστε ν' απαλλαγεί από την αγγαρεία που της φόρτωσε η ξαδέλφη της. Έπρεπε να παραλάβει τη μικρή που θα ερχόταν με το ΚΤΕΛ και να την παραδώσει στα νέα της αφεντικά. Ούτε δεύτερη ματιά δεν έριξε στο ταλαιπωρημένο κορίτσι: δεν τη ρώτησε καν αν πεινούσε ή αν διψούσε μετά το πολύωρο ταξίδι.

«Εσύ είσαι η Λαμπρινή;» τη ρώτησε μόνο, κι όταν πήρε ως απάντηση ένα καταφατικό νεύμα, χωρίς να της πει τίποτε άλλο, έκανε μεταβολή και άρχισε να περπατάει γρήγορα.

Με την ψυχή στα δόντια εκείνη άρχισε να την ακολουθεί με τον φόβο μην τη χάσει από τα μάτια της. Τρόμαξε όταν μπήκαν σ' ένα άλλο λεωφορείο γεμάτο κόσμο και ασυναίσθητα έσφιξε πάνω της τον μπόγο με τα λιγοστά της υπάρχοντα. Το κεφάλι της πονούσε, το στόμα της ήταν ξερό και το στομάχι της άρχισε να διαμαρτύρεται τόσες ώρες άδειο. Η μάνα της, πριν φύγει, της είχε δώσει μαζί της λίγο ψωμί και ελιές, αλλά τα είχε φάει στην αρχή του ταξιδιού και τώρα πεινούσε ξανά. Η γυναίκα που τη συνόδευε, όμως, ήταν σίγουρη ότι δεν ενδιαφε-

ρόταν για τις ανάγκες της κι έτσι δεν τόλμησε η Λαμπρινή να της απευθύνει τον λόγο. Όρθια και στριμωγμένη στο πίσω μέρος του λεωφορείου, με τον μπόγο της αγκαλιά, σήκωσε τα μάτια και κοίταξε έξω από το βρόμικο παράθυρο.

Ποτέ δεν είχε δει τόσα αυτοκίνητα και τόσο πολλά, μεγάλα κτίρια. Ακόμη και οι άνθρωποι ήταν εντελώς διαφορετικοί από τους συγχωριανούς της. Μιλούσαν διαφορετικά, γελούσαν δυνατά και τα ρούχα τους ήταν καλύτερα. Οι γυναίκες της έκαναν τη μεγαλύτερη εντύπωση. Φορούσαν στενές φούστες και τα πόδια τους ήταν σε κοινή θέα. Τα μαλλιά τους ήταν καλοχτενισμένα και τα μούτρα τους μπογιατισμένα. Είχαν νύχια βαμμένα κόκκινα και η Λαμπρινή με αυτό το τελευταίο εντυπωσιάστηκε περισσότερο.

Μετατόπισε λίγο το βάρος της από το ένα πόδι στο άλλο. Ζεσταινόταν πολύ. Τα βαριά της ρούχα και το παλτό δεν ταίριαζαν στην άνοιξη που ξεκινούσε. Στην Αθήνα δεν είχε κρύο, ενώ στο χωριό της είχαν ακόμη χιόνια. Απομάκρυνε βιαστικά το μυαλό της από την εικόνα του σπιτιού της και κυρίως από τη μάνα της. Μπορεί να μη θυμόταν χάδια, φιλιά ή ακόμη και χαμόγελα από εκείνη, αλλά η απομάκρυνση από την αυστηρή της φυσιογνωμία σε συνδυασμό με την παραζάλη που ένιωθε τώρα της έφερναν δάκρυα στα μάτια...

«Κατεβαίνουμε!» καταδέχτηκε να της πει η συνοδός της και η Λαμπρινή πέρασε νέο μαρτύριο για να την ακολουθήσει, καθώς ο κόσμος, που ανέβαινε, την έσπρωχνε στο εσωτερικό του λεωφορείου και κινδύνευε σοβαρά να απομακρυνθεί από την άλλη γυναίκα.

Η απελπισία μην τυχόν και χαθεί της έδωσε τη δύναμη να σπρώξει με όλη της τη δύναμη, ακόμη και να πατήσει κάποιους, ώστε να προλάβει να κατεβεί, πριν το λεωφορείο ξεκινήσει πάλι. Βρέθηκε στο πεζοδρόμιο κατακόκκινη από την προσπάθεια. Η γυναίκα την κοίταξε, για να βεβαιωθεί ότι ήταν σε θέση να την ακολουθήσει, και την πρόσεξε λίγο περισσότερο.

Ήταν ψηλή για την ηλικία της και το κορμί της μεστωμένο. Τα μαλλιά της δεμένα σε σφιχτή κοτσίδα έδειχναν όμορφα και πυκνά, ενώ τα μάτια, αν και φοβισμένα, φανέρωναν εξυπνάδα. Είχαν ασυνήθιστο χρώμα, πράσινο, φωτεινό.

Έσφιξε τα χείλη της και πάλι άρχισε να περπατάει θυμωμένη χωρίς λόγο με το όμορφο κορίτσι που είχε για λίγο ακόμη στην ευθύνη της. Η αιτία ήταν βαθιά θαμμένη μέσα της εδώ και πολλά χρόνια. Κάποτε, έτσι μικρή και όμορφη είχε πατήσει το πόδι της στην πολύβουη Αθήνα, γεμάτη όνειρα και σχέδια. Τα όνειρα τσαλαπατήθηκαν και τα σχέδια τα σάρωσε ο πόλεμος, η Κατοχή, η πείνα και ο Εμφύλιος. Η αθωότητα χάθηκε μέσα στον αγώνα για επιβίωση...

Η Λαμπρινή κατάλαβε ότι έφτασαν, αφού η γυναίκα, που δεν της είχε πει ούτε το όνομά της, σταμάτησε απότομα. Σήκωσε το βλέμμα και κοίταξε το σπίτι όπου πλέον θα έμενε. Τα μάτια άνοιξαν διάπλατα και το στόμα μισάνοιξε κι αυτό μπροστά στο επιβλητικό διώροφο με τ' ακροκέραμα στη στέγη και τα μαρμάρινα σκαλοπάτια. Ήταν τόσο λευκά που ντράπηκε να τα ανεβεί, παρόλο που η συνοδός της βρισκόταν ήδη στην κορυφή της σκάλας και χτυπούσε το κουδούνι.

«Εκεί θα κάτσεις;» τη ρώτησε απότομα και της έκανε ένα νεύμα να ανεβεί γρήγορα.

Η Λαμπρινή ξέχασε και την κούραση και την πείνα και βιάστηκε να υπακούσει. Η πόρτα άνοιξε. Δεκάδες θαυμαστά συνέβησαν ταυτόχρονα. Πρώτο απ' όλα, το χαμόγελο της μέχρι πρότινος αγέλαστης και ψυχρής γυναίκας δίπλα της. Η φωνή της, που ξαφνικά έγινε γλυκιά και ευγενική. Η στάση του σώματος που άλλαξε, έγειρε σαν να ήταν έτοιμη να κάνει βαθιά υπόκλιση.

Το αμέσως επόμενο θαυμαστό για το μικρό κορίτσι ήταν η οικοδέσποινα. Ούτε είχε ξαναδεί παρόμοια στο χωριό, αλλά ούτε έμοιαζε στις γυναίκες που μέχρι τώρα είχε παρατηρήσει στους δρόμους. Της φάνηκε πανύψηλη. Τα ρούχα της ήταν τόσο λαμπε-

ρά, και η Λαμπρινή, που δεν είχε ξαναδεί μετάξι στη ζωή της, θαμπώθηκε. Μια βαριά χρυσή αλυσίδα κρεμόταν από τον λαιμό της και στην απόληξή της υπήρχε ένα περιτέχνα σκαλισμένο ρολογάκι. Τις πέτρες που άστραφταν γύρω του δεν τις ήξερε η Λαμπρινή, ούτε την έννοια της λέξης διαμάντι δε γνώριζε.

«Καλησπέρα σας, κυρία Θεοχάρη!» ακούστηκε η γυναίκα δίπλα της να λέει.

«Καλησπέρα!» απάντησε η κυρία του σπιτιού, αλλά δε χαμογελούσε. Μόνο κοίταζε με περιέργεια τις νεοφερομένες.

«Σας έφερα τη Λαμπρινή, όπως σας υποσχέθηκα!» ανακοίνωσε η άλλη με περιττό καμάρι.

Χωρίς να πει λέξη, η οικοδέσποινα παραμέρισε, δίνοντάς τους χώρο να περάσουν στο εσωτερικό του σπιτιού. Εκεί η Λαμπρινή πέρασε από την έκπληξη στην κατάπληξη. Τα λευκά μάρμαρα ήταν σκεπασμένα με χαλιά γεμάτα αριστοτεχνικά σχέδια. Στον έναν τοίχο ήταν κρεμασμένος ένας καθρέφτης με χρυσή, ολοσκάλιστη κορνίζα και στον απέναντι ένας πίνακας. Μαγεύτηκε το κορίτσι και κοίταζε γύρω του σαν χαμένο. Η συνοδός της, που πρόσεξε το βλέμμα της, της έδωσε με δύναμη μια αγκωνιά για να τη συνεφέρει, προτού η κυρία του σπιτιού στραφεί σε αυστηρό τόνο για να της απευθύνει τον λόγο.

«Νομίζω ότι υπήρξα σαφής, κυρία Λέλα!» είπε κοφτά. «Σας ζήτησα μια κοπέλα για το σπίτι κι εσείς μου φέρατε ένα παιδί! Πόσων ετών είναι η μικρή;»

«Δώδεκα, κυρία Θεοχάρη, αλλά τη βλέπετε! Είναι μπρατσωμένη και μαθημένη στις δουλειές! Είναι γερή και υγιής!» δικαιολογήθηκε η άλλη.

Η Λαμπρινή, μπερδεμένη ακόμη, αναρωτιόταν τι είδους όνομα ήταν το «Λέλα»... Αναγκάστηκε να παραιτηθεί από την αναζήτηση, καθώς η κυρία στράφηκε στην ίδια πια: «Ξέρεις από δουλειές του σπιτιού, παιδί μου;» τη ρώτησε αυστηρά αλλά ο τόνος της ήταν πολύ πιο ήπιος από αυτόν που χρησιμοποιούσε προς την άλλη γυναίκα.

«Ιγώ, ξέρ' να σφουγγάω, να πλέν' τα σκ'τιά, ν' αναβατίζω ψουμί...»

Ήθελε να πει κι άλλα, να δηλώσει όλα όσα ήξερε, αλλά τα φρύδια της κυρίας που άγγιξαν τις ρίζες των καλοχτενισμένων μαλλιών της τη σταμάτησαν.

«Τι λέει;» ρώτησε τη Λέλα.

«Σας είπε ότι ξέρει να σκουπίζει, να πλένει τα ρούχα και να ζυμώνει ψωμί...» απάντησε με μαραμένο χαμόγελο εκείνη.

«Και όταν δε θα είστε εσείς παρούσα, εγώ θα θέλω διερμηνέα μέσα στο σπίτι για να συνεννοούμαι μαζί της;» την αποπήρε η Θεοχάρη.

«Από χωριό είναι το κορίτσι, δεν έχει φύγει ποτέ από τον τόπο του!» αποκρίθηκε λίγο πιο έντονα η Λέλα, από φόβο μην της ξεμείνει η μικρή στα χέρια και δεν ήξερε τι θα την έκανε. «Αλλά έχει πάει σχολείο και είναι έξυπνη! Γρήγορα θα μάθει και θα...»

«Δηλαδή, αν κατάλαβα καλά, θα πρέπει να παραδώσω πρωτίστως μαθήματα ελληνικών και μετά να κάνω τη δουλειά μου!» δήλωσε η άλλη δυσραρεστημένη.

Έτοιμη ήταν να πετάξει και τις δύο έξω, αλλά έριξε μια τελευταία ματιά στη Λαμπρινή. Ίσως ήταν το καταπράσινο βλέμμα της, ίσως ήταν η απελπισία που διέκρινε στο ταλαιπωρημένο προσωπάκι, κάτι ήταν πάντως αυτό που χαλάρωσε τα σκληρά χαρακτηριστικά της και στράφηκε στη Λέλα μαλακωμένη.

«Θα μείνει!» ανακοίνωσε. «Αλλά αν δε μάθει να μιλάει και να φέρεται μέσα σε έναν μήνα, θα έρθεις να την πάρεις!» απείλησε.

Η Λαμπρινή είδε κάποιο χαρτονόμισμα ν' αλλάζει χέρια προτού η Λέλα εξαφανιστεί βιαστική. Έμεινε ολομόναχη, όρθια, απέναντι στη γυναίκα που πλέον φοβόταν...

Η Ευφροσύνη Θεοχάρη πλησίαζε τα εξήντα, όταν προσέλαβε τη Λαμπρινή. Είχε παντρευτεί λίγο μετά τα τριάντα με τον κα-

τά πολύ μεγαλύτερό της Ανδροκλή Θεοχάρη, όταν γύρω της η λέξη «γεροντοκόρη» δεν ακουγόταν μεν, αλλά εκείνη μπορούσε να τη διαβάσει στα μάτια συγγενών και φίλων. Τα προηγούμενα χρόνια είχε απορρίψει πάρα πολλές προτάσεις γάμου και ο λόγος ήταν ο άμετρος σνομπισμός με τον οποίο την είχαν μεγαλώσει. Ο πατέρας της της είχε τόσο μεγάλη αδυναμία, που η νεαρή Ευφροσύνη έφτασε να πιστεύει ότι μόνο ένας γάμος με τον πρίγκιπα Αλέξανδρο, δευτερότοκο γιο του τότε Βασιλιά Κωνσταντίνου Α', θα ήταν ταιριαστός για εκείνη. Η μητέρα της, ανήσυχη για τα όνειρα της κόρης της, προσπαθούσε να τη συνεντίσει, αλλά τα λόγια της έπεφταν στο κενό.

Η έπαρση της πρωτότοκης δεν κάμφθηκε ούτε όταν ο Αλέξανδρος στέφθηκε βασιλιάς το 1917, παρακάμπτοντας τη διαδικασία της διαδοχής, μετά την απομάκρυνση του πατέρα του Κωνσταντίνου και του πρωτότοκου Γεωργίου από τις δυνάμεις της Αντάντ. Οι Αγγλογάλλοι δεν ήθελαν τον Γερμανόφιλο βασιλιά και εκβιαστικά τον καθαίρεσαν και εγκατέστησαν τον Αλέξανδρο στη θέση του. Ακόμη και τότε η Ευφροσύνη οραματιζόταν βασιλικούς γάμους, καθώς ο πατέρας της είχε άριστη σχέση με το παλάτι και η ίδια είχε χορέψει μία φορά με τον τότε πρίγκιπα.

Ο γάμος του το 1919 με την Ασπασία Μάνου ήταν το πρώτο σκληρό πλήγμα για την ευφάνταστη Ευφροσύνη. Έναν χρόνο μετά, λίγες μέρες έπειτα από τα εικοστά έκτα γενέθλιά της, ο βασιλιάς Αλέξανδρος πέθαινε άδικα από δήγμα πιθήκου στο βασιλικό κτήμα. Η νεαρή γυναίκα έκλαψε πικρά για εκείνον τον θάνατο, αλλά επιτέλους έδειξε να συνέρχεται. Στην προσγείωσή της συνέβαλε και η μικρή επανάσταση της μητέρας της, η οποία για πρώτη φορά τόλμησε να μιλήσει πολύ αυστηρά στον σύζυγό της και τον ανάγκασε να δει ότι η μεγάλη του κόρη ήταν τόσο αιθεροβάμων που θα τους έμενε γεροντοκόρη.

Η συζήτηση ανάμεσά τους ήταν το τρίτο μεγάλο πλήγμα για την Ευφροσύνη. Πολύ κοφτά και σχετικά άκομψα τον είχε ακού-

σει να της λέει πως έπρεπε πλέον ν' αφήσει τα όνειρα και να παντρευτεί πριν να είναι πολύ αργά.

«Επιτέλους, πρέπει ν' αντιληφθείς ότι έχουμε μπει στα στόματα του κύκλου μας!» κατέληξε κατακόκκινος. «Τόσοι και τόσοι φερέλπιδες και πλούσιοι νέοι ζήτησαν το χέρι σου και αρνείσαι πεισματικά! Επιτέλους, πρέπει να νυμφευθείς, διότι σε ολίγον θα πρέπει ν' αποκατασταθεί και η μικρότερη αδελφή σου!»

«Η Πανδώρα είναι μόλις δεκατριών χρόνων, πατέρα...» τόλμησε ν' αντιλογήσει η Ευφροσύνη.

«Και λοιπόν;» ξεφύσησε θυμωμένος εκείνος και ο θυμός του δεν είχε να κάνει με την κόρη του στην παρούσα φάση της συζήτησης.

Τα δυο του κορίτσια είχαν δεκατρία χρόνια διαφορά: μέσα σε αυτό το διάστημα η γυναίκα του είχε κατορθώσει να συλλάβει τρεις φορές αλλά οι εγκυμοσύνες τερματιζόνταν πάντα πρόωρα.

«Σημασία έχει ότι είσαι πια είκοσι έξι χρόνων και πρέπει να νυμφευθείς!» επανέλαβε αυστηρά.

«Μα ποιον να πάρω, πατέρα;» ρώτησε έτοιμη να κλάψει η Ευφροσύνη. «Όλοι όσοι με ζήτησαν, δε λέω, ήταν αξιοπρεπείς νέοι, αλλά...» δάγκωσε τα χείλη της ανίκανη να εκστομίσει στον πατέρα της τα μύχια όνειρά της για πρίγκιπες και βασιλόπουλα, όμως εκείνος δασκαλεμένος από τη γυναίκα του κατάλαβε τι εννοούσε η κόρη του.

«Αλλά; Μήπως από τον Αλέξανδρο περάσαμε τώρα στον Κωνσταντίνο; Ν' αναζητήσω μήπως γαλαζοαίματους και στο εξωτερικόν, προκειμένου ν' αποκατασταθείς;» την ειρωνεύτηκε, αλλά όταν την είδε έτοιμη να λιποθυμήσει, σαν να είχε δεχτεί χτύπημα κατά πρόσωπο, τη λυπήθηκε.

Μαλακωμένος έκανε ένα βήμα προς το μέρος της και η φωνή του ήταν πιο ήπια όταν της μίλησε.

«Ευφροσύνη μου, δεν ήθελα να σε στενοχωρήσω, αλλά πρέ-

πει ν' αντιληφθείς ότι τα περιθώρια για την αποκατάστασή σου στενεύουν, παιδί μου. Σε λίγο όλοι θ' αναρωτιούνται αν κρύβουμε κάποιο ελάττωμά σου!»

Καταρρακωμένη έφυγε από το γραφείο του η Ευφροσύνη εκείνο το απόγευμα, αλλά στη συνέχεια θύμωσε τόσο με τον πατέρα της όσο και με τη μητέρα της. Κλείστηκε στον εαυτό της και απέφευγε ακόμη και τις συναναστροφές που μέχρι πρότινος συνήθιζε να έχει. Χρόνο με τον χρόνο, οι προτάσεις γάμου σταμάτησαν να έρχονται, μέχρι που ενηλικιώθηκε η δεύτερη κόρη τους.

Η Πανδώρα, μπορεί να μην ήταν τόσο όμορφη όσο η Ευφροσύνη, ούτε είχε τον καλό χαρακτήρα της μεγαλύτερης αδελφής της, αλλά η προίκα της ήταν μεγάλο δέλεαρ για τους επίδοξους γαμπρούς και τις οικογένειές τους. Η μεγαλύτερη ανύπαντρη κόρη της οικογένειας, όμως, ήταν αξεπέραστο εμπόδιο κι αυτό δεν άργησε να φέρει ρήξη ανάμεσα στις δύο αδελφές.

«Επιτέλους, δεν έχεις κανένα δικαίωμα να κόβεις και τη δική μου τύχη!» την κατηγορήσε μια μέρα η Πανδώρα που είχαν μείνει μόνες.

«Τύχη θεωρείς τον νεαρό Ευλάμπιο Καραρλή;» την ειρωνεύτηκε η Ευφροσύνη, ανασηκώνοντας όπως συνήθως το ένα της φρύδι.

«Γιατί, δεν είναι;» πήρε να οργίζεται η μικρή.

«Μα τι του λιμπίστηκες, καημένη; Ισχνός, άσχημος και ανόητος! Όταν ανοίγει το στόμα του, με πιάνουν τα γέλια! Ο ήχος της φωνής του λες και βγαίνει από τη μύτη του!» ήρθε η απάντηση.

«Και τι σημασία έχουν όλα αυτά; Ξέρεις πόσα εκατομμύρια λίρες έχει;» αντιγύρισε η Πανδώρα.

«Και αυτό σε νοιάζει μόνο;» ήταν η ειλικρινής απορία της Ευφροσύνης.

«Τι άλλο πρέπει να με νοιάζει δηλαδή; Ο γάμος ούτως ή άλλως μαρτύριο είναι απ' ό,τι έχω καταλάβει! Υποχρεώσεις, παι-

διά και, αντί του πατέρα σου, είναι κάποιος άλλος άντρας να σου λέει τι να κάνεις! Προτιμώ λοιπόν αυτό το μαρτύριο να το περνάω ντυμένη στα μεταξωτά και στολισμένη με χρυσάφι και διαμαντικά!» έδωσε την απάντηση η Πανδώρα, αφήνοντας κεραινοβολημένη τη μεγάλη της αδελφή.

«Δεν πιστεύω αυτά που ακούω να βγαίνουν από τα χείλη σου!» της είπε κοιτώντας τη σαν να την έβλεπε για πρώτη φορά.

«Δε με νοιάζει αν με πιστεύεις, Ευφροσύνη, ή αν με κατακρίνεις! Παντρέψου, όμως, επιτέλους! Πέρασες τα τριάντα, το κατάλαβες; Και στέκεις εμπόδιο στο δικό μου μέλλον! Δε θα γεράσω περιμένοντας εσένα να πάρεις την απόφαση! Και αφού εσύ είσαι υπεράνω, διάλεξε κάποιον, όποιον να 'ναι, που έστω τον συμπαθείς κι ας μην έχει λεφτά! Έτσι που έχουν απελπιστεί μαζι σου οι γονείς μας, θα σου τον δώσουν και θα ησυχάσουμε!»

Η παρόρμηση να δείρει την αδελφή της πνίγηκε από τα δάκρυα που πλημμύρισαν τα μάτια της και τα άφησε ελεύθερα μόλις έμεινε μόνη. Ούτε έφαγε, ούτε κοιμήθηκε εκείνο το βράδυ. Οι αποφάσεις που έπρεπε να πάρει χρειάζονταν σιωπή...

Ο Ανδροκλής Θεοχάρης δεν ήταν ούτε φτωχός, ούτε άσχημος, ούτε κάποιος τυχαίος. Μορφωμένος και καλλιεργημένος άνθρωπος, με σπουδές στο εξωτερικό, σε χρόνια που ήταν ουτοπικό ακόμη και να το σκεφτεί κάποιος. Το μοναδικό του «ελάττωμα» ήταν ότι είχε περάσει προ πολλού την πρώτη νεότητα. Στα σαράντα οχτώ του είχε χάσει την ιδιότητα του περιζήτητου εργένη και ο χαρακτηρισμός «γεροντοπαλικάρο» είχε μπει σαν ταμπέλα πάνω του. Στενός φίλος της οικογένειας, είχε καταφέρει να κρατήσει κρυφό το αίσθημά του για την Ευφροσύνη. Μόνο αναστέναζε κρυφά κάθε φορά που την έβλεπε, αλλά πρόσεχε υπερβολικά μην αντιληφθεί κανείς, και ειδικά ο πατέρας της, τη λαχτάρα του για εκείνη. Ντρεπόταν και ο ίδιος που είχε ρίξει τα μάτια του σε μια νεαρή κοπέλα, όταν ο ίδιος θεωρούνταν πλέον μεσήλικας.

Παρόλο που η Ευφροσύνη τού έδειχνε ιδιαίτερη συμπάθεια

και δεν ήταν λίγες οι φορές που καθόταν πλάι του σε κοσμικές εκδηλώσεις και φαινόταν ν' απολαμβάνει τη συζήτηση μαζί του, δεν τόλμησε ποτέ να ελπίζει σε κάτι περισσότερο. Όταν επέστρεφε τα βράδια σπίτι του, έπειτα από κάθε τέτοια ευκαιρία που είχε να μονοπωλήσει το ενδιαφέρον της, ανακαλούσε στη μνήμη του λεπτό προς λεπτό τις στιγμές μαζί της και κοιμόταν σχεδόν ευτυχισμένος...

Το τελευταίο που περίμενε, στην καλοκαιρινή δεξίωση του κυρίου και της κυρίας Μακροκέφαλου, ήταν να του ζητήσει η Ευφροσύνη να τη συνοδεύσει στον κήπο μετά τον χορό που υποχρεώθηκε να χορέψει με κάποιον νεαρό δικηγόρο. Ποτέ μέχρι εκείνη τη στιγμή δεν είχαν μείνει ολομόναχοι, με το φεγγάρι από πάνω τους να του δυσκολεύει ακόμη και την αναπνοή. Περιπατούσε δίπλα της αλλά όχι πολύ κοντά της, ανάμεσα στα δέντρα και τα αρώματα του κήπου, χωρίς να μιλάει. Μέχρι που πρόσεξε πως και η Ευφροσύνη δεν έδειχνε να είναι σε καλή ψυχολογία. Σε λίγο η βεντάλια που κρατούσε θα γινόταν κομμάτια στα χέρια της.

Κοντοστάθηκε και τόλμησε να τη ρωτήσει: «Δεσποινίς Ευφροσύνη, σας συμβαίνει κάτι; Δείχνετε ταραγμένη...»

Έχοντας ανάγκη να μιλήσει σ' έναν άνθρωπο, επέλεξε αυτόν που πάντα εκτιμούσε και το παράπονό της ξεχύθηκε σαν χείμαρρος, ενώ ο Ανδροκλής με κάθε της λέξη τα έχανε και περισσότερο, αφού δεν περίμενε να του μιλήσει για κάτι τόσο προσωπικό ο μεγάλος του έρωτας.

«Πώς να είμαι καλά, κύριε Θεοχάρη, όταν δέχομαι τελεσίγραφα τόσο από τον πατέρα μου όσο και από την αδελφή μου; Όλως αιφνιδίως και με πιεστικό τρόπο, ειδικά ο πατέρας μου, επιμένει να παντρευτώ! Ούτε λίγο ούτε πολύ, αίφνης έγινα περιττό βάρος για την ίδια μου την οικογένεια και η αδελφή μου δε δίστασε να μου δηλώσει ότι με βλέπει ως εμπόδιο για τη δική της αποκατάσταση! Ετόλμησε να μου προτείνει να παντρευτώ τον πρώτο τυχόντα, προκειμένου να φύγω από τη μέση! Ει-

λικρινώς νιώθω απελπισμένη, κύριε Θεοχάρη!» κατέληξε με τα μάτια της γεμάτα δάκρυα.

Συναγερομός χτύπησε μέσα στο κεφάλι του Ανδροκλή και ο πανικός τον κυρίεψε. Η δικτατορία του Πάγκαλου, είχε επιβληθεί λίγο καιρό πριν, τον Ιούνιο του 1925, και εκτός από τις εξορίες, τις φυλακίσεις και το ξήλωμα του ποδόγυρου των γυναικών, ώστε να φτάσει σε συγκεκριμένα εκατοστά από το έδαφος, είχε φέρει, άγνωστο για ποιο λόγο, κι ένα κύμα αυτοκτονιών, μέσα στον Ιούλιο εκείνης της χρονιάς. Με προτίμηση στον Ιερό Βράχο της Ακρόπολης, οι περισσότεροι είχαν επιλέξει να δώσουν τέλος στη ζωή τους με τέτοια συχνότητα, που ο Αρχιεπίσκοπος Αθηνών Χρυσόστομος αναγκάστηκε να βγάλει εγκύκλιο κατά των αυτοκτονιών· το μυαλό του Ανδροκλή, μέσα στην αγωνία του, τοποθέτησε και την αγαπημένη του στην Ακρόπολη, έτοιμη να πηδήσει αποκαρδιωμένη στο κενό, και η καρδιά του σφίχτηκε τόσο πολύ που κάθε του αναστολή παραμερίστηκε. Άρπαξε το χέρι της κοπέλας και το κράτησε σφιχτά κοιτώντας τη με αγωνία, ενώ τα βάθη των ματιών του πυροπολούσε ο απέλπιδος έρωτάς του.

«Δεσποινίς Ευφροσύνη, σας εκλιπαρώ! Δεν ταιριάζουν τέτοια λόγια στα χείλη μιας κοπέλας όπως εσείς! Ούτε σας αξίζουν τόσο σκοτεινά συναισθήματα τα οποία οδηγούν πλειστάκις σε απονενομημένα διαβήματα!»

Η Ευφροσύνη ανοιγόκλεισε τα μάτια σχεδόν σοκαρισμένη από το πάθος στη φωνή του σοβαρού Ανδροκλή Θεοχάρη, ενώ το χέρι της παρέμενε φυλακισμένο στα δικά του. Πρώτη φορά τον έβλεπε τόσο ταραγμένο, ενώ συνήθως ήταν τυπικός, σχεδόν αδιάφορα ευγενικός απέναντί της. Το βλέμμα της πλανήθηκε στα γκριζα μαλλιά, στο περιποιημένο μουστάκι, στο ακριβό του κοστούμι. Τα μάτια του πίσω από τα γυαλιά την κοιτούσαν με λατρεία που δεν μπορούσαν να κρύψουν πια. Η έκφραση της έκπληξης στο πρόσωπό της τον συνέφερε. Άφησε ακόμη πιο ταραγμένος το χέρι της και βιάστηκε να ζητήσει συγ-

γνώμη για το θάρρος του. Η Ευφροσύνη τού χάρισε ένα χαμόγελο αμυγχανίας.

«Σας ευχαριστώ για το συγκινητικό σας ενδιαφέρον, κύριε Θεοχάρη!» του είπε σχεδόν ψιθυριστά, αλλά φαινόταν να εννοεί κάθε της λέξη.

Επέστρεψαν στο φωτισμένο σπίτι, χωρίς να μιλήσουν, αλλά μέσα σε μια συντροφική σιωπή.

Ο γάμος της Ευφροσύνης και του Ανδροκλή την άνοιξη του 1926 κορύφωσε τη φρενίτιδα του κουτσομπολιού που ακολούθησε της αναγγελίας των αρραβώνων τους λίγους μήνες πριν. Στην αρχή οι κακεντρεχείς διατείνονταν ότι δεν ήταν λογικό μια νέα κοπέλα, έστω κι αν είχε περάσει τα τριάντα, με τέτοιο όνομα και τέτοια περιουσία να παντρευτεί τον σχεδόν γηραιό Ανδροκλή. Στη συνέχεια, όταν στις εφημερίδες, στη στήλη των κοσμικών, διάβασαν την επίσημη καταγραφή του γεγονότος, το σούσουρο γενικεύθηκε και έγινε το αγαπημένο θέμα συζήτησης σε όλες τις συγκεντρώσεις. Όταν, δε, το ζευγάρι ήταν παρόν σε πολλές από αυτές, τα μάτια όλων ήταν καρφωμένα πάνω τους. Ούτε οι ίδιοι δεν ήξεραν τι περίμεναν να διαπιστώσουν με την επισταμένη παρατήρηση του φαινομενικά αταίριαστου ζεύγους, αλλά όφειλαν να ομολογήσουν ότι ο τρόπος που κοιτούσαν ο ένας τον άλλον ήταν αξιοσημείωτος. Γεμάτος έρωτα του Ανδροκλή, αλλά και το βλέμμα της Ευφροσύνης τον άγγιζε με τρυφερότητα.

Ο πρώτος που δέχτηκε με κατάπληξη το αίτημα του μέχρι πρότινος φίλου του για το χέρι της κόρης του ήταν σαφώς ο πατέρας της. Τον κοίταξε σαν να είχε μπροστά του έναν παράφρονα και ετοιμάστηκε να τον πετάξει έξω από το σπίτι, αφού πρώτα τον στολίσει με διόλου κοσμητικά επίθετα για το θράσος του.

«Γνωρίζω, αγαπητέ μου», τον πρόλαβε ο Ανδροκλής διαβλέ-

ποντας τις προθέσεις του, «ότι το αίτημά μου ίσως σου φαίνεται άτοπο... Είμαι πλέον πολύ μεγάλος για να τολμώ να ζητήσω την κόρη σου...»

«Και λίγα λέγεις!» τον κατακεραύνωσε ο αποσβολωμένος πατέρας.

«Αγαπώ την Ευφροσύνη εδώ και πολλά χρόνια», συνέχισε ο Ανδροκλής χωρίς να χαμηλώνει το βλέμμα, «αλλά δε θα τολμούσα ποτέ να σου τη ζητήσω, αν και η ίδια δε μου έδειχνε συμπάθεια το τελευταίο διάστημα! Ήρθαμε κοντά με την κόρη σου και διαπιστώσαμε ότι ταιριάζουμε και επιθυμούμε να ζήσουμε μαζί!»

«Ψεύδεσαι! Αποκλείεται η κόρη μου να σε θέλει για σύζυγό της! Προφανώς και παρερμηνεύσες την ευγένεια με την οποία θα φερόταν σε κάθε ηλικιωμένο φίλο της οικογένειάς!» δήλωσε κατακόκκινος ο άλλος άνδρας αλλά από τη φωνή του άρχισε να εκλείπει η βεβαιότητα.

«Δεν έχεις παρά να καλέσεις και την ίδια να σ' το βεβαιώσει! Άλλωστε γνωρίζει ότι θα ερχόμουν σήμερα εδώ για να ζητήσω το χέρι της!» του πρότεινε ο Ανδροκλής.

Μιλούσε με σιγουριά, πανευτυχής που το πιο τρελό του όνειρο γινόταν πραγματικότητα, διότι σαφώς και δεν έλεγε ψέματα στον φίλο του. Μετά τη συζήτηση με την Ευφροσύνη εκείνο το βράδυ στον κήπο των Μακροκέφαλων, το κλίμα μεταξύ τους άλλαξε εντελώς. Μια γλυκιά συντροφικότητα άρχισε ν' αναπτύσσεται και οι επισκέψεις του Ανδροκλή στο σπίτι της πύκνωσαν. Δεν έλειπε πια από καμιά συγκέντρωση της οικογένειας και η Ευφροσύνη συμμετείχε σε όλες τις επισκέψεις που πήγαιναν οι γονείς της αφού ήξερε εκ των προτέρων ότι θα συναντήσει εκεί τον Ανδροκλή. Οι δυο τους έψαχναν χρόνο και τόπο για ν' απομονωθούν χωρίς να τραβήξουν την προσοχή κανενός. Όταν έμεναν μόνοι τους, το χέρι της αναπαύονταν ανάμεσα στα δικά του και ο Ανδροκλής τολμούσε να αφήνει μικρά φιλιάρια εκεί που τελείωνε το γάντι της. Η Ευφροσύνη

τού χαμογελούσε νιώθοντας ένα αλλόκοτο και πρωτόφαντο συναίσθημα ευδαιμονίας. Είχε κλείσει τα τριάντα ένα της χρόνια και για πρώτη φορά ερχόταν τόσο κοντά μ' έναν άντρα που δεν κατοικούσε στα όνειρά της, αλλά ήταν δίπλα της και την κοιτούσε με τόση λατρεία. Ένωσε αληθινή κατάπληξη, λίγο καιρό αργότερα, όταν ο Ανδροκλής τόλμησε να φανεί πιο τολμηρός και την κράτησε στην αγκαλιά του, αφήνοντας ένα ανάλαφρο φιλί στο μάγουλό της. Έγινε κατακόκκινη η κοπέλα και εκείνος, παρεξηγώντας την αιτία της ταραχής της, έσπευσε να ζητήσει συγγνώμη για εκείνο το φιλί που έκοψε την αναπνοή της αγαπημένης του. Εκείνη, πάλι, δεν τόλμησε να του ομολογήσει ότι δεν είχε θιχτεί, αλλά πρωτόγνωρα συναισθήματα και επιθυμίες την κατέκλυσαν όταν βρέθηκε στην αγκαλιά του. Καμία σχέση δεν είχε η αγκαλιά εκείνη με τις άλλες, τις τυπικές και σφιγμένες κατά τη διάρκεια ενός βάλς. Δεν πέρασαν παρά ελάχιστες μέρες πριν ανταλλάξουν το πρώτο τους αληθινό φιλί και η Ευφροσύνη μόνο που δε λιποθύμησε στα χέρια του αμέσως μετά. Τότε ο Ανδροκλής προχώρησε πιο θαρρετά, ζητώντας της να γίνει γυναίκα του, κι εκείνη δέχτηκε χωρίς δεύτερη σκέψη.

Δεν κόμπιασε καθόλου όταν ο πατέρας της, εκείνο το απόγευμα, την κάλεσε για να τη ρωτήσει μπροστά στον Ανδροκλή τη γνώμη της για την πρότασή του. Η κοπέλα πρώτα χαμογέλασε πλατιά στον μέλλοντα σύζυγό της και μετά στράφηκε στον πατέρα της, που τελούσε πλέον σε σύγχυση, και του απάντησε: «Ναι, πατέρα, με τον κύριο Θεοχάρη διαπιστώσαμε εδώ και λίγο καιρό ότι ταιριάζουμε. Σας παρακαλώ ν' αποδεχτείτε την πρότασή του και να μας δώσετε την ευχή σας!»

Ακόμη κι όταν τη συνόδεψε νύφη στην εκκλησία, δυσκολευόταν να πιστέψει ότι έπειτα από τόσα αιτήματα γάμου με νεαρούς και εύρωστους άντρες η πρωτότοκη κόρη του χαμογελούσε ευτυχισμένη που θα έδενε τη ζωή της μ' έναν άντρα που πλησίαζε τη δική του ηλικία. Όμως κατά τη διάρκεια εκεί-

νης της τελετής και αργότερα, στη δεξίωση που ακολούθησε, κανείς δε θα μπορούσε να παρερμηνεύσει όσα έβλεπε. Ο Ανδροκλής έδειχνε δέκα χρόνια νεότερος και η Ευφροσύνη έλαμπε όπως ποτέ άλλοτε. Ούτε το επόμενο διάστημα υπήρξε χώρος για κακεντρεχή σχόλια. Το ζευγάρι είχε έντονη κοινωνική ζωή και η ευτυχία στα πρόσωπα και των δύο αποστόμωσε εντέλει και τις πιο κακές γλώσσες. Η νεαρή γυναίκα άνθιζε στα χέρια του τρυφερού και ερωτευμένου άντρα της, τα βλέμματα που αντάλλασσαν ακόμη και μπροστά στον κόσμο ήταν φλογερά. Ούτε μπορούσε κανείς να φανταστεί τις μαγικές ώρες που περνούσαν οι δυο τους στο τεράστιο κρεβάτι τους. Ο έμπειρος Ανδροκλής, τα βράδια, ξυπνούσε τη γεμάτη φλόγα γυναίκα, που ούτε η ίδια γνώριζε ότι έκρυβε, κι εκείνη του δινόταν χωρίς σεμνοτυφία, αλλά με άκρατο ενθουσιασμό. Τρελαινόταν να βρίσκεται στην αγκαλιά του η Ευφροσύνη και όταν εκείνος έφευγε για το γραφείο του, δεν έβλεπε την ώρα να τον δει να επιστρέφει. Συνηθισμένη από το τυπικό φιλί του πατέρα προς τη μητέρα της με την αναχώρηση ή με την είσοδό του στο σπίτι, βρέθηκε απροετοίμαστη για το βαθύ φιλί του άντρα της όταν έφευγε και μόλις ερχόταν. Πολλές φορές, δε, αυτό το φιλί ήταν η αιτία ν' αργήσει εκείνος να φύγει, καθώς τους οδηγούσε πάλι στο κρεβάτι τους...

Ακόμη και ο αρνητικός στην αρχή, επιφυλακτικός στη συνέχεια πατέρας της όφειλε να παραδεχτεί πως ούτε στα πιο τρελά του όνειρα δε φανταζόταν ότι η κόρη του θα ήταν τόσο ευτυχισμένη που άστραφτε ολόκληρη και σκόρπιζε αυτή την ευτυχία γύρω της σαν αστερόσκονη. Την έβλεπε να γελάει ξένοιαστα και συνειδητοποιούσε ότι είχε χρόνια ν' ακούσει τέτοιο γάργαρο γέλιο να βγαίνει από τα χείλη της.

Η μητέρα της προσπάθησε όσο πιο διακριτικά γινόταν να ικανοποιήσει την περιέργειά της για την ιδιαίτερη σχέση του ζευγαριού. Όταν η ίδια στερήθηκε κάθε τρυφερότητα από τον άντρα της, ο οποίος ήταν τότε και πολύ νεότερος από τον Αν-

δροκλή, δεν εννοούσε να καταλάβει πώς και γιατί έλαμπε έτσι η κόρη της. Ντρεπόταν να ομολογήσει και στον εαυτό της ακόμη ότι ενδόμυχα ζήλευε λίγο τις λιγωμένες ματιές της Ευφροσύνης προς τον Ανδροκλή ή τον τρόπο που εκείνος περνούσε το χέρι του στη μέση της και την τραβούσε κοντά του. Οι απαντήσεις που δόθηκαν στις σεμνότευφες ερωτήσεις της, όμως, την τάραξαν ακόμη πιο πολύ. Σαφώς και η Ευφροσύνη απάντησε με ευπρέπεια και χωρίς να μπει σε λεπτομέρειες, ξαφνιασμένη από την αδιακρισία της μητέρας της, αλλά ο τρόπος που το βλέμμα της άστραψε, τα χείλη της που τα έγλειψε βιαστικά, τροφοδότησαν με τον χειρότερο τρόπο τη φαντασία της άλλης γυναίκας και δεν τόλμησε ποτέ να επαναλάβει κάτι παρόμοιο. Παραδέχτηκε, όμως, ότι χαιρόταν πολύ που διαψεύστηκε, γιατί πίστεψε ότι η κόρη της έκανε έναν συμβατικό γάμο πιεσμένη από την οικογένειά της.

Η Ευφροσύνη και ο Ανδροκλής δεν έκαναν ποτέ παιδί. Ούτε όμως αναρωτήθηκαν γιατί εκείνη δεν έμεινε ποτέ έγκυος. Δεν μπήκαν καν στη διαδικασία να μάθουν την αιτία. Έδειχναν τόσο αφοσιωμένοι ο ένας στον άλλον, η σχέση τους ήταν τόσο ισχυρή, που κανείς δεν τόλμησε να τους φέρει σε δύσκολη θέση επειδή η οικογένειά τους έμεινε ανολοκλήρωτη. Ζούσαν ο ένας για τον άλλον και ειδικά η Ευφροσύνη πρόσεχε τον άντρα της σαν πολύτιμη πορσελάνη. Ακόμη και ένα απλό κρουλόγημα να ταλαιπωρούσε τον Ανδροκλή, τρελαινόταν από ανησυχία και οι φροντίδες της έφταναν στην υπερβολή. Έπρεπε να τη βεβαιώσουν οι πιο διακεκριμένοι γιατροί ότι δεν ήταν κάτι σοβαρό και πάλι δεν ησύχαζε. Είχε προσκολληθεί πάνω του με ορμή και αληθινή λατρεία κι αυτό οδήγησε σταδιακά στο ν' απομακρυνθεί από την οικογένειά της. Εξάλλου, με την αδελφή της δεν είχαν ποτέ ιδιαίτερα θερμές σχέσεις, ειδικά από τότε που της είχε μιλήσει τόσο άσχημα. Οι κακοτυχίες όμως, που προέκυψαν στη ζωή της Πανδώρας, έφεραν προσωρινά τις αδελφές λίγο πιο κοντά και ενδυνάμωσαν τους οικο-

γενειακούς δεσμούς σε βαθμό που οι παλιές πικρίες ξεχάστηκαν, ωστόσο, οι σημαντικές διαφορές στον χαρακτήρα τους δεν επέτρεψαν να εξαλειφθούν εντελώς όσα τις χώριζαν. Στη συνέχεια, ο πόλεμος και η Κατοχή ανέτρεψαν ξανά τις ισορροπίες για όλους.

Παρόλο που η Ευφροσύνη συμμετείχε ενεργά στην αποστολή βοήθειας στο Μέτωπο, έκρουσε στα τρίσβαθα της ψυχής της τη χαρά για το γεγονός ότι ο άντρας της λόγω ηλικίας δε βρέθηκε εκεί. Ντρεπόταν γι' αυτές τις σκέψεις, αλλά τα βράδια, που ξάπλωναν, σφιγγόταν πάνω του με τόση απόγνωση που του τράβηξε την προσοχή.

«Τι συμβαίνει, μικρή;» τη ρώτησε κάποιο από αυτά. «Με σφίγγεις σαν να φοβάσαι μη με χάσεις!» της είπε με χαμόγελο.

«Όχι, σε σφίγγω από τη χαρά μου που δε θα σε χάσω!» της ξέφυγε και δαγκώθηκε αλλά ήταν αργά.

Όπως πάντα, εκείνος κατάλαβε τι ήθελε να πει και το χαμόγελό του έγινε πιο πλατύ. «Να ακόμη ένα πλεονέκτημα του να έχεις υπέργηρο σύζυγο! Δεν τον στέλνουν στο Μέτωπο!» της είπε πειρακτικά και η Ευφροσύνη ανασηκώθηκε και τον κοίταξε φουρκισμένη.

«Να μου κάνεις τη χάρη και δεν είσαι υπέργηρος!» αντέδρασε έτοιμη να κλάψει, αλλά μετά ο Ανδροκλής τη φίλησε και το χέρι του, που γλίστρησε ανυπόμονα κάτω από τη νυχτικιά της, την έκανε να ξεχάσει όλα όσα ήθελε να του πει.

Αφέθηκε να τη γυμνώσει και σφίχτηκε πάνω του. Και μόνο στη σκέψη ότι μπορεί να τον έχανε τρελαινόταν. Τον τελευταίο καιρό, κάθε τους σμίξιμο ήταν όλο και πιο έντονο· οι σπασμοί της ολοκλήρωσης για εκείνη ήταν πιο δυνατοί κι από τα πρώτα χρόνια του γάμου τους, κάτι που έκανε τον Ανδροκλή να χάνει περισσότερο το μυαλό του για τη γυναίκα που κάποτε πίστευε ότι μόνο στα τρελά του όνειρα θα έκανε δική του. Ο κόσμος γύρω τους κατέρρεε αλλά τίποτα δεν κλόνιζε εκείνους, μόνο γιγάντωνε το πάθος του ενός για τον άλλον. Αν ο κύκλος

τους υποψιαζόταν, έστω, τι συνέβαινε πίσω από τους τοίχους του διωρόφου στη Δημοκρίτου θα βίωνε κατάπληξη, αλλά το θέμα του αταίριαστου γάμου είχε από καιρό ξεπεραστεί από άλλα, πολύ πιο σημαντικά...

Η Ευφροσύνη έριξε ακόμη μια ματιά στο εύρημα της Λέλας και αναστέναξε απογοητευμένη. Τόσα χρόνια ήταν απόλυτα ευχαριστημένη με τη Δημητρούλα που είχε στο σπίτι και πιο πριν με τη Χαρίκλεια, αλλά η μία είχε φύγει για τον τόπο της πριν ξεσπάσει ο πόλεμος και η άλλη παντρεύτηκε τον προηγούμενο μήνα κι έτσι είχε μείνει αβοήθητη στο σπίτι σε καθημερινή βάση. Παρόλο που ερχόταν μια γυναίκα για την μπουγάδα κάθε εβδομάδα και άλλη μία κάθε μέρα φρόντιζε να τους μαγειρεύει, το σπίτι ήταν μεγάλο και ήθελε βοήθεια για να φέρει βόλτα τους δύο ορόφους του, ενώ και ο Ανδροκλής πλέον χρειαζόταν την αμέριστη προσοχή και βοήθειά της στα εβδομήντα πέντε του χρόνια.

Η Λαμπρινή δεν ήξερε πλέον αν έπρεπε να πει ή να κάνει κάτι μπροστά στην κυρία που την παρατηρούσε. Ένιωθε το κεφάλι της να γυρίζει, ο μπόγος ζύγιζε σαν βράχος στα χέρια της, αλλά δεν τολμούσε να τον αφήσει κάτω αφού κανείς δεν της είχε πει να το κάνει, το στόμα της ήταν ξερό και το στομάχι της διάλεξε την ώρα να διαμαρτυρηθεί με ένα δυνατό και άκομπο γουργουρητό. Τα μάτια της γέμισαν δάκρυα και δαγκώθηκε δυνατά για να τα εμποδίσει. Πάνω στην ώρα ακούστηκε μαλακή η φωνή της οικοδέσποινας.

«Λοιπόν, πάμε να σου δείξω το δωμάτιο που θα μένεις και θα σου βάλω να φας... Πεινάς;» τη ρώτησε.

Το κορίτσι κούνησε τόσο δυνατά το κεφάλι του, και τα μάτια της, που σηκώθηκαν με λαχτάρα να την κοιτάξουν, έκαναν την Ευφροσύνη να αισθανθεί άβολα. Μπροστά της είχε ένα παιδί προφανώς φοβισμένο, εμφανώς ταλαιπωρημένο και

κουρασμένο κι εκείνη παράτεινε χωρίς λόγο το μαρτύριό του.

«Έλα μαζί μου...» της είπε. «Θα είσαι εξουθενωμένη από το ταξίδι. Πάμε στην κουζίνα να σου βάλω να φας και μετά σου δείχνω το σπίτι και τις δουλειές που θα κάνεις...»

Έλαμψαν τα πράσινα ματάκια και η Ευφροσύνη βιάστηκε να την οδηγήσει στην κουζίνα. Εκεί το κορίτσι ξέχασε και την πείνα της ακόμη, κοιτώντας γύρω της. Αυτό ήταν σαλόνι και όχι κουζίνα... Εκτός από τα ντουλάπια που υπήρχαν γύρω γύρω, η Λαμπρινή θαύμασε για άλλη μια φορά το μαρμάρινο πάτωμα, το μεγάλο τραπέζι στο κέντρο, αλλά τα μάτια της σκάλωσαν σε δύο άγνωστά της αντικείμενα. Η ολοκαίνουργια αστραφτερή ηλεκτρική κουζίνα και το ψυγείο του πάγου ήταν που δεν είχε ξαναδεί, και η Ευφροσύνη δεν ήξερε αν έπρεπε να κλάψει ή να γελάσει με τον σεβασμό και τον φόβο που τους συμπεριφερόταν η Λαμπρινή. Την πρώτη κιόλας εβδομάδα, έκαψε τρεις φορές τα χέρια της στα μάτια γιατί άλλο άναβε και άλλο άγγιζε.

Προς το παρόν στεκόταν σαν άγαλμα στην είσοδο της κουζίνας χωρίς να τολμάει να κάνει ένα βήμα στο εσωτερικό της.

«Άφησε επιτέλους αυτό το πράγμα που κουβαλάς, πλύνε τα χέρια σου και κάθισε να φας!» της είπε η Ευφροσύνη, αλλά είδε τη μικρή να κάνει μόνο το πρώτο απ' όσα της είπε. «Κουφή είσαι, παιδί μου; Δεν ακούς που σου μιλάω;» ρώτησε εκνευρισμένη πια.

«Ακουρμάω,* κυρά μου...» απάντησε η Λαμπρινή, «πούθε να νιφτώ δεν γλέπ'...»**

Η Ευφροσύνη ίσως και να μην καταλάβαινε τι εννοούσε η μικρή, αν δεν την έβλεπε να τείνει τα χέρια προς το μέρος της. Πλησίασε τον νεροχύτη και άνοιξε τη βρύση όπου το νερό έτρεξε άφθονο. Το εκστατικό ύφος της Λαμπρινής τής προκάλεσε ξανά απελπισία.

* Ακουρμάω: ακούω.

** Πούθε να νιφτώ δεν γλέπ': Πού να πλυθώ δε βλέπω.

«Πώς θα συνεννοηθούμε με σένα;» αναρωτήθηκε για άλλη μια φορά. «Από ποιο βουνό κατέβηκες, κορίτσι μου;»

Κατάλαβε πως, στην αρχή τουλάχιστον, έπρεπε να μαθαίνει στο κορίτσι, που θύμιζε αγρίμι, ακόμη και εκείνα που η ίδια θεωρούσε αυτονόητα. Δεν μπόρεσε να μη χαμογελάσει όταν η μικρή άνοιξε ξανά διάπλατα τα μάτια με το πιάτο που της έβαλε μπροστά της και παρά την έκδηλη πείνα της ξεχάστηκε για λίγο να χαζεύει τη χρυσή μπορντούρα του. Όταν διαπίστωσε, δε, ότι της είχαν δώσει να φάει κρέας, κοίταξε δύσπιστη τη γυναίκα που στεκόταν από πάνω της.

«Τι με κοιτάς;» τη ρώτησε η Ευφροσύνη. «Ούτε κρέας έχουμε στο χωριό σου;»

«Έχουμε, αλλά όι πουλύ... Πουλλά τα στ'ματα, κυρά, και δεν γεμάνε. Άμα λιμάζουμε*, η μάνα μου μας φτιάν' μερμελόνια**. Έχουμε κι τυρί και ψουμί... άντι κι καμιά μπαζίνα*** πότε πότε...»

«Λαμπρινή!» τη σταμάτησε απότομα η Ευφροσύνη. «Ούτε που καταλαβαίνω τι μου λες! Φάε το φαγητό σου καλύτερα και τα λέμε μετά!»

Βγήκε σχεδόν τρέχοντας από την κουζίνα η γυναίκα και κατέφυγε στο γραφείο του Ανδροκλή που διάβαζε την εφημερίδα του.

«Κακό μπελά έβαλα στο κεφάλι μου!» του ανακοίνωσε, κι εκείνος όπως πάντα, όταν την εβλεπε αναστατωμένη, χαμογέλασε με το απελπισμένο ύφος της. Κάθισε δίπλα του εκείνη και αναζήτησε το χέρι του.

«Υπάρχει κάποιο πρόβλημα με το καινούργιο κορίτσι;» ζήτησε να μάθει.

* Άμα λιμάζουμε: όταν πεινάμε.

** Μερμελόνια: φαγητό με νερό και αλεύρι.

*** Μπαζίνα: πίτα με αλεύρι, νερό, αυγά και τυρί, ψημένη στον φούρνο, πολύ λεπτή, πολύ διαδεδομένη στην Ήπειρο.

«Αξεπέραστο, Ανδροκλή! Δε μιλάμε την ίδια γλώσσα! Πώς θα συνεννοηθούμε; Άσε που είναι μόλις δώδεκα χρόνων!»

«Η παιδική εργασία είναι πληγή για την Ελλάδα...» μουρμούρισε εκείνος συνοφρυωμένος. «Μεταπολεμικώς όμως χιλιάδες οι απροστάτευτες οικογένειες, καλή μου... Πολλοί νέοι άνδρες χάθηκαν στον πόλεμο και άφησαν ορφανά...»

«Ανδροκλή!» τον σταμάτησε εκείνη συγχυσμένη. «Σου λέω πως μας έστειλαν αντί για υπηρέτρια ένα παιδί που δεν ξέρω καν τι γλώσσα μιλάει! Πάντως ελληνικά δεν είναι! Και μου κάνεις κοινωνιολογική ανάλυση περί της παιδικής εργασίας; Τίποτα, τίποτα! Θα μείνει γι' απόψε και αύριο θα τη στείλω πίσω στο χωριό της!»

«Εγώ θα σου πρότεινα να μη βιαστείς, καλή μου... Και με τη Δημητρούλα δυσκολεύτηκες στην αρχή, αν θυμάμαι καλά. Ούτε εκείνη ήταν μεγάλη! Θυμάσαι; Δεκατεσσάρων χρόνων μάς την έφερε η θεια της όταν ορφάνεψε και μέχρι να παντρευτεί μας δούλεψε πιστά... Αν το κορίτσι είναι έξυπνο, πολύ γρήγορα θα μάθει να μιλάει σωστά. Φτάνει να είναι καλή και πρόθυμη...»

Η Λαμπρινή δικαίωσε την ψήφο εμπιστοσύνης του Ανδροκλή σε τέτοιο σημείο που η Ευφροσύνη μακάριζε την τύχη της που της την έστειλαν· σύντομα διαπίστωσε πως το κορίτσι είχε αρετές που ούτε φανταζόταν. Όταν επέστρεψε στην κουζίνα εκείνο το πρώτο βράδυ, η μικρή είχε φάει και είχε πλύνει το πιάτο και το ποτήρι της, γεγονός που της έκανε καλή εντύπωση. Μόνο που δεν της φίλησε τα χέρια όταν είδε το λιτό δωμάτιο όπου θα έμενε. Μετά χιλίων βασάνων, εξαιτίας του γλωσσικού ιδιώματος, έδωσε στην Ευφροσύνη να καταλάβει πως ποτέ στη ζωή της δεν είχε δικό της δωμάτιο, αλλά ούτε και κρεβάτι. Από τότε που θυμόταν τον εαυτό της, κοιμόταν στο πάτωμα τυλιγμένη σ' ένα τράγινο χράμι που την έγδερνε και τη φαγούριζε.

Εκεί που η Ευφροσύνη αντιλήφθηκε ότι θα είχαν τεράστιο θέμα ήταν η χρήση του μπάνιου και της τουαλέτας, καθώς και η ατομική υγιεινή με την οποία η Λαμπρινή δεν ήταν καθόλου εξοικειωμένη. Παραδέχτηκε όμως στον Ανδροκλή, ο οποίος απολάμβανε να ζει μέσα από τη γυναίκα του την ιστορία του Πυγμαλίωνα, ότι το κορίτσι είχε θέληση να μάθει και ήταν εξαιρετική μαθήτρια. Ακόμη και την ντοπιολαλιά της είχε αρχίσει να παραμερίζει, σταμάτησε να «τρώνει» τα σύμφωνα και ν' αλλάζει τα φωνήεντα. Αν όμως κάτι την τρώμαζε ή αγχωνόταν, τότε όλη η ηπειρώτικη διάλεκτος επέστρεφε παντοδύναμη, απελπίζοντας την Ευφροσύνη. Την πρώτη φορά που είχαν καλέσει κόσμο για φαγητό, η Λαμπρινή έτρεχε μέσα έξω σαν ζαλισμένο κουτάβι.

«Ποιο μεσάλι* να στρώσ', κυρά μου; Αυτό με τα σουλ'δια; Κι ου μαστραπάς** πού 'ναι τος; Τι 'παθα η συφουριασμένη; Ζβάρρα*** το τσερβέλου**** μου!»

Κάτι τέτοιες στιγμές τα νεύρα της Ευφροσύνης δοκιμάζονταν σκληρά, αλλά στην καθημερινότητα η Λαμπρινή αποδείχθηκε πολύτιμη. Ακούραστη, ξυπνούσε πριν καλά καλά ξημερώσει και μέχρι να έρθει η ώρα του πρωινού, σαν αερικό, αθόρυβη, έκανε δουλειές που κανείς δεν της είχε πει. Επιπλέον, κι αυτό ήταν θεμελιώδες για την Ευφροσύνη, από τη στιγμή που γνώρισε τον Ανδροκλή, του έδειξε την αδυναμία που του είχε. Τον περιποιόταν με τόση αφοσίωση που ακόμη και η ίδια έμεινε ευχαριστημένη. Ο καφές του ήταν ολόκληρη ιεροτελεστία για εκείνη, έπρεπε να έχει το καιμάκι που του άρεσε και ποτέ να μη λείπει το κουλουράκι που αγαπούσε ο Ανδροκλής στο πιατάκι δίπλα του. Ακόμη κι αν είχε ζέστη, η Λαμπρινή δεν

* Μεσάλι: τραπεζομάντιλο.

** Μαστραπάς: κανάτα.

*** Ζβάρρα: Μαλλιά κουβάρια.

**** Τσερβέλο: μυαλό.

άφηνε παράθυρο ανοιχτό στο σαλόνι, μην τον χτυπήσει ρεύμα και κρυώσει. Του έπλενε τα πόδια, του έκοβε τα νύχια, τον έλουζε με κολόνιες και του χτένιζε τα μαλλιά, ενώ κάθε πρωί καθάριζε επιμελώς τα γυαλιά του.

«Αυτό το κορίτσι ήθελες να διώξουμε;» πείραζε τη γυναίκα του ο Ανδροκλής γελώντας κι εκείνη έκανε πως του μούτρωνε.

«Ε, βέβαια!» του απαντούσε δήθεν φουρκισμένη. «Στο ψωμί σου βούτυρο που έχεις δύο να σε φροντίζουν σαν μωρό! Έχεις γίνει πολύ κακομαθημένος, Ανδροκλή, φαντάζομαι πως το έχεις αντιληφθεί!»

«Φυσικά! Και το απολαμβάνω!» της απαντούσε αφήνοντας πάντα ένα φιλί στο χέρι της.

Εκεί που δεν έβγαλαν ποτέ άκρη, ούτε βρέθηκε λύση, ήταν στα ονόματα. Τον Ανδροκλή τον προσφωνούσε πάντα «κυρη» και δεν επιχειρήσε ούτε μια φορά να πει το όνομά του γιατί την μπέρδευε. Η Ευφροσύνη μετατράπηκε σχεδόν από την αρχή σε «κυρα-Φροσύνη», σαν να μην υπήρχαν τα δύο πρώτα γράμματα του ονόματός της· το πρώτο διάστημα προσπάθησε να της το μάθει σωστά, αλλά γρήγορα παραιτήθηκε. Εξάλλου διασκέδαζε πολύ ο Ανδροκλής κάθε φορά που το άκουγε.

«Και κάπως έτσι ήρθαν τα Γιάννενα και μαζί ο Αλή Πασάς στο σπίτι μας... κυρα-Φροσύνη!» την πείραζε και γελούσε.

Κάθε γέλιο του ήταν ανάσα για την Ευφροσύνη. Έτρεμε πάνω του και όλη της η ζωή ήταν γύρω του πλέον, σαν να μετρούσε τις μέρες, τις εβδομάδες και τους μήνες που τον είχε κοντά της, συνειδητοποιώντας πως κάθε στιγμή που περνούσε την έφερνε πιο κοντά στην αναπόφευκτη απώλεια. Ψύχωση της είχε γίνει η υγεία του, παρόλο που οι γιατροί τη διαβεβαίωναν πως για την ηλικία του ο Ανδροκλής ήταν σε άριστη κατάσταση. Κάθε πρωί, έβγαιναν και περπατούσαν οι δυο τους, πιασμένοι όπως πάντα από το χέρι, έπιναν το καφεδάκι τους στο καφενείο της Δεξαμενής, καθισμένοι στα ίδια τραπέζια που κάθισε κάποτε ο Παπαδιαμάντης, ο Βάρναλης ή ο Σουρής, μι-

λώντας για ποίηση και λογοτεχνία. Είκοσι έξι χρόνια είχαν περάσει από τον γάμο τους κι ακόμη απολάμβαναν τις στιγμές που περνούσαν μαζί. Χωρίς να το ξέρουν, ήταν το αγαπημένο ζευγάρι της περιοχής. Επέστρεφαν σπίτι το μεσημέρι και η Λαμπρινή τούς περίμενε σχεδόν πίσω από την πόρτα για να βοηθήσει να ξεφορτωθούν πανωφόρια και καπέλα πριν καθίσουν στο στρωμένο τραπέζι. Τίποτα δεν έβαζε στο στόμα της η μικρή, αν πρώτα ο «κύρης» δεν έτρωγε την τελευταία μπουκιά από το φαγητό του, αν δεν έπαιρνε τα χάπια του και δεν ξάπλωνε για τον μεσημεριανό του υπνάκο.

Η Ευφροσύνη κάθε μέρα όλο και περισσότερο ένιωθε ότι μπορούσε να στηρίζεται στη μικρή Λαμπρινή, που σε λίγο καιρό πέταξε από πάνω της όλα όσα κουβάλησε μαζί της από το σφηνωμένο στα βουνά της Ηπείρου χωριό της. Ο μπόγος που έφερε την πρώτη μέρα δεν της χρειάστηκε τελικά.

Η Ευφροσύνη εξέτασε με προσοχή τα λιγοστά της υπάρχοντα και διαπίστωσε πόσο ακατάλληλα ήταν. Ερχόταν καλοκαίρι και τα βαριά της ρούχα, όλα ξεθωριασμένα από τα πολλά πλυσίματα, η τραχιά υφή τους και το βάρος τους καθώς και η ραφή τους της προκαλούσαν αποτροπιασμό. Τα έχασε όταν η Λαμπρινή έβαλε τα κλάματα βλέποντας τα καινούργια που της αγόρασε την πρώτη εβδομάδα κιόλας. Ήταν ανάλαφρα εκείνα τα φορέματα, είχαν λουλούδια πάνω τους κι ενώ στην πραγματικότητα ήταν φτιαγμένα από τσίτι, για τη Λαμπρινή η αίσθηση πάνω στο δέρμα της, σε σχέση με τα βαριά υφαντά που ήξερε μέχρι τότε, ήταν σαν μετάξι. Τα καινούργια κομψά ίσια παπούτσια με τον μικρό φιόγκο πάνω τους έφεραν νέο καταρράκτη δακρύων στη Λαμπρινή μόλις τα δοκίμασε. Υπέφερε με τα χοντροπάπουτσα που φορούσε όταν ήρθε, τα πόδια της γέμιζαν πληγές και τη δυσκόλευαν, καθώς δεν ήταν στο νούμερό της, ήταν της μητέρας της και της έπεφταν μεγάλα. Όταν έμενε μόνη στο σπίτι, τα έβγαζε για να κάνει τις δουλειές αλλά τα φορούσε βιαστικά μόλις η κυρία της επέστρεφε, σίγουρη ότι

δεν ήταν σωστό να κυκλοφορεί ξυπόλυτη, όπως έκανε στο χωριό της. Περιτριγυρισμένη από τα καινούργια της πράγματα, ανάμεσα στα δάκρυα και στην ταραχή της χαράς που την κατέκλυζε, τα λόγια βγήκαν χείμαρρος, αλλά στάθηκε αδύνατον για την Ευφροσύνη να καταλάβει τι της έλεγε το κορίτσι.

«Έχω κάνει δεκάδες μνημόσυνα σε όλους όσοι έφυγαν», είπε λίγο αργότερα στον άντρα της. «Στους γονείς μου, στη θεία Μερόπη που δεν είχε κανέναν να της βράσει λίγο σάρι... Είναι η πρώτη φορά, με την αντίδραση αυτής της μικρής, που θεωρώ ότι έκανα κάτι πολύ πιο σημαντικό για τις ψυχές τους!»

«Έχεις δίκιο, καλή μου...» συμφώνησε ο Ανδροκλής συγκινημένος. «Υπάρχει πολλή δυστυχία στον κόσμο κι όταν μπορούμε ν' ανακουφίζουμε τους πονεμένους, είναι το καλύτερο μνημόσυνο για τις ψυχές των αγαπημένων μας...»

Πέρασε ένας ολόκληρος μήνας, μέχρι να συνειδητοποιήσει η Ευφροσύνη ότι η Λαμπρινή δεν είχε πάρει τη νόμιμη άδεια που κάθε κοπέλα δικαιούνταν μία φορά την εβδομάδα. Έσπευσε λοιπόν να της το πει και να της ανακοινώσει ότι την προσεχή Πέμπτη θα μπορούσε να λείψει όλο το απόγευμα και να πάει καμιά βόλτα, όπου επιθυμούσε. Η ίδια έφυγε βιαστική για το κομμωτήριο, χωρίς να προσέξει το ύφος της μικρής... Όταν επέστρεψε, η Λαμπρινή την πλησίασε δειλά για να ρωτήσει λεπτομέρειες.

«Κυρα-Φρουσύνη μ', τ' είν' τούτη η έξουδους;» ρώτησε και, βλέποντας το ύφος της γυναίκας, προσπάθησε να μιλήσει καθαρά: «Τι είναι η έ-ξο-δος;» συλλάβισε σχεδόν, για να είναι σίγουρη ότι το είπε σωστά.

«Κάθε βδομάδα, όλα τα κορίτσια, που δουλεύουν σε σπίτι, έχουν δικαίωμα να βγαίνουν ένα απόγευμα. Φοράνε τα καλά τους ρούχα, πηγαίνουν καμιά βόλτα, συναντούν φίλες, ακόμη και στον κινηματογράφο πηγαίνουν!» ολοκλήρωσε η Ευφροσύνη, ικανοποιημένη με τον εαυτό της για την αναλυτική εξήγηση που είχε δώσει.

Ντράπηκε η Λαμπρινή να της πει ότι πάλι δεν είχε καταλάβει. Το αντίθετο. Είχε μπερδευτεί ακόμη περισσότερο. Πού να πάει; Ποιες φίλες και τι ήταν ο κινηματογράφος; Όσο για τα ρούχα, τι ήθελε να πει η κυρά της; Όλα τα φορέματα καινούργια ήταν...

Την Πέμπτη έκανε ό,τι της είπαν. Φόρεσε ένα φόρεμα που δεν είχε ξαναβάλει, χτένισε τα μαλλιά της ξαναφτιάχνοντας τη σφιχτοπλεγμένη κοτσίδα της, ξέθαψε κάτω από το στρώμα της κάτι κέρματα, αποχαιρέτησε ευγενικά και βγήκε από την πόρτα. Λίγα βήματα μετά, ο τρόμος την κυρίεψε. Κάθε μέρα έβγαινε για ψώνια, αλλά μαζί με την Ευφροσύνη. Είχε μάθει να πηγαίνει μέχρι τον φούρνο που ήταν στην άλλη γωνία για ψωμί, αλλά πιο πέρα από εκεί δεν είχε πάει ποτέ. Γύρω της οι άνθρωποι περπατούσαν βιαστικοί, σημασία δεν της έδιναν, αλλά η Λαμπρινή φοβήθηκε. Κοίταξε γύρω της και της φάνηκαν όλοι οι δρόμοι ίδιοι. Πώς θα έβρισκε πού έμενε αν χανόταν; Το χωρίς προορισμό ταξίδι της φάνηκε άσκοπο και επικίνδυνο, γι' αυτό αποφάσισε να περιμένει έξω από το σπίτι να περάσουν οι ώρες που της είχε πει η Ευφροσύνη, ώστε να επιστρέψει. Κάθισε στα σκαλιά του διπλανού σπιτιού και αρκέστηκε να κοιτάζει με ενδιαφέρον αυτούς που περνούσαν και τα λιγοστά αυτοκίνητα.

Η Ευφροσύνη, ανίδεη για ό,τι συνέβαινε λίγα μέτρα μακριά της, έφτιαξε τσάι και τοποθέτησε τα φρεσκοψημένα κουλουράκια της σε μια πιατέλα. Περίμενε τη φίλη της την κυρία Μαίρη Παναγούλη και αφού η Λαμπρινή είχε έξοδο, θα την περιποιόταν η ίδια. Μία ώρα μετά, το κουδούνι χτυπούσε και της άνοιξε η ίδια. Ο Ανδροκλής είχε ήδη ανακοινώσει ότι θα παρέμενε στο γραφείο του μελετώντας κάτι καινούργια βιβλία που είχε παραλάβει το πρωί.

«Με συγχωρείς, καλή μου», της είχε δηλώσει, «αλλά δε θα ήθελα να συμμετέχω ούτε ως ουδέτερος παρατηρητής στις συζητήσεις δύο κυριών για ρούχα, βιτρίνες και πιπεράτες λεπτο-

μέρειες για... εξωσυζυγικές περιπέτειες κάποιων αξιοσέβαστων κατά τα άλλα κυριών!»

«Με κατηγορείς για κουτσομπολιό;» τον ρώτησε θιγμένη η γυναίκα του.

«Όχι, αλλά η Μαιρούλα αριστεύει σε αυτό!» την είχε αποστομώσει.

Λίγη ώρα αργότερα, χαμογέλασε άθελά της καθώς ο Ανδροκλής δικαιωνόταν για άλλη μία φορά. Η κυρία Παναγούλη είχε καταφθάσει γεμάτη γνώσεις για πολλά τεκταινόμενα φιλικών τους οικογενειών και κοινών γνωστών.

«Γιατί φέρνεις εσύ το τσάι;» τη ρώτησε όταν την είδε να κουβαλάει τον μεγάλο δίσκο. «Δεν τέλειωσε η τιμωρία της μικρής;»

«Θεός φυλάξι, Μαιρούλα μου! Ποια τιμωρία μου λες; Έξοδο έχει το κορίτσι!» διαμαρτυρήθηκε η Ευφροσύνη.

«Στα σκαλιά του διπλανού σπιτιού είναι η έξοδος;»

«Ορίστε;»

«Εκεί την είδα να κάθεται πριν από λίγο που έμπαινα! Υπέθεσα ότι κάτι σου έκανε και την πέταξες έξω μέχρι να συμμορφωθεί! Κι εγώ το κάνω με τη δικιά μου! Δυο τρεις ώρες να μην έχει πού να πάει τη συνεφέρουν αμέσως!» κατέληξε η κυρία, για να εισπράξει ένα θυμωμένο βλέμμα από τη φίλη της για τις μεθόδους που χρησιμοποιούσε.

Η Ευφροσύνη παράτησε την επισκέπτρια μόνη της και βγήκε στο πεζοδρόμιο. Είδε τη Λαμπρινή, καθισμένη όντως στα σκαλιά του διπλανού σπιτιού. Το κορίτσι, απορροφημένο να παρακολουθεί τη διένεξη δύο κυριών λίγα μέτρα μακριά της, δεν την αντιλήφθηκε μέχρι που η Ευφροσύνη στάθηκε μπροστά της.

«Λαμπρινή; Τι κάνεις εδώ;» τη ρώτησε έκπληκτη η γυναίκα.

Κατακόκκινη έγινε η μικρή και δάγκωσε τα χείλη της πριν απαντήσει με φωνή που μόλις ακούστηκε, αργά και καθαρά, όπως της είχε μάθει να μιλάει η κυρία της: «Δεν είχα πού να πάω, κυρά μου... Μήτε ξέρ' τι 'ναι αυτούνος ο κινηματογράφος

που μ' είπες! Μήτε φιληγάδες έχου... Πιρίμινα ιδώ το λοιπόν, να περάσ' η ώρα...» κατέληξε η Λαμπρινή με τη γλώσσα της να μπερδεύεται πλέον.

«Και γιατί δε μου το είπες, βρε κορίτσι μου;» αναστέναξε η Ευφροσύνη και της έκανε νόημα να την ακολουθήσει.

Ο Ανδροκλής αργότερα, όταν του εξήγησε το περιστατικό συγχυσμένη, κούνησε το κεφάλι λυπημένος.

«Βλέπεις πόσα πράγματα παίρνουμε ως δεδομένα όλοι εμείς οι... πολιτισμένοι; Θεωρούμε ότι τα αυτονόητα είναι για όλους! Επιπλέον, δε, πρέπει να συνειδητοποιήσουμε ότι όλοι εμείς, που παίρνουμε κορίτσια από τα χωριά τους για να μας δουλέψουν, παίρνουμε μαζί και την ευθύνη τους, Ευφροσύνη μου! Δεν είναι τα δουλικά μας, όπως κάποιες κυράδες αναφέρουν περιφρονητικά. Έχουμε υποχρέωση να διδάξουμε αυτά τα παιδιά, να τους προσφέρουμε κάποια στοιχειώδη εφόδια για τη ζωή!»

Κάνοντας πράξη όσα είπε ο Ανδροκλής, από την άλλη κιόλας μέρα άρχισε ν' ασχολείται περισσότερο με τη μικρή και η γυναίκα του τον είδε ν' αποκτάει καινούργια ενδιαφέροντα. Δεν ήταν λίγες οι φορές που την έπαιρναν μαζί στις βόλτες τους και της μάθαιναν να κινείται τουλάχιστον στην περιοχή. Ο ηλικιωμένος άντρας, με υπομονή, την κάθιζε δίπλα του και την έβαζε να του διαβάξει λογοτεχνικά βιβλία. Κι αν στην αρχή έκανε λάθη, στη συνέχεια η ανάγνωση της Λαμπρινής έγινε στρωτή και η βελτίωση της προφοράς της ταχύτατη.

Το βιβλίο του Ηλία Βενέζη *Αιγαίο*, με τα διηγήματα που όλα είχαν κοινό σημείο αναφοράς τη θάλασσα του Αιγαίου, στάθηκε καθοριστικό για τη Λαμπρινή και είχε περίεργη επίδραση επάνω της. Το συγκεκριμένο έργο του μεγάλου λογοτέχνη στάθηκε αλλόκοτα μέσα της, καθώς δε γνώριζε καν τι ήταν η θάλασσα. Δεν είχε αντικρίσει ποτέ την απεραντοσύνη της η μικρή Ηπειρώτισσα αλλά φάνηκε από την αρχή ότι τη γοήτευσε. Φράσεις του, όπως «...η θάλασσα δεν τελειώνει... στέκει έξω

απ' την αντοχή του ανθρώπου...» έκαναν το κορίτσι να σταματάει την ανάγνωση προσπαθώντας να τις αφομοιώσει.

«Τι είναι η θάλασσα, κύρη μου;» τον ρώτησε τελικά.

Ο Ανδροκλής κοίταξε τα πράσινα μάτια που διψούσαν να μάθουν και, μέσα από αυτά, την ψυχή της που ήθελε να καταλάβει και να νιώσει. Μοναδικό σημείο αναφοράς για τη Λαμπρινή ήταν η λίμνη των Ιωαννίνων που είχε δει από το παράθυρο του λεωφορείου, φεύγοντας από το χωριό της, και αυτό ήταν η πρώτη και τελευταία επαφή της με το υγρό στοιχείο. Προσπάθησε να της την περιγράψει όσο πιο καλά γινόταν, επιστράτευσε όλη του την παραστατική δεινότητα, της έδειξε ακόμη και πίνακες ζωγραφικής, αλλά τελικά αποφάσισε πως η μικρή μαθητευόμενη του έπρεπε να τη δει από κοντά. Επιφόρτισε την Ευφροσύνη να βρει ένα αγοραίο αυτοκίνητο και αποφάσισε τη μικρή εκδρομή στη θάλασσα...

Μεγαλύτερη σύγχυση δεν είχε περάσει η Λαμπρινή στη σύντομη μέχρι τώρα ζωή της. Το πρώτο που την εντυπωσίασε ήταν η τεράστια μαύρη γυαλιστερή Ford που τους περίμενε μπροστά στο σπίτι. Τα έβλεπε και τα φοβόταν αυτά τα θηρία κάθε μέρα που έβγαινε για ψώνια με την Ευφροσύνη και πάντα απορούσε γιατί δεν είχαν περισσότερους επιβάτες, όπως τα λεωφορεία, αφού χωρούσαν τόσο κόσμο... Μόνη της κατέληξε στο συμπέρασμα πως όσο περισσότερα χρήματα έχεις, τόσο περισσότερο χώρο χρειάζεσαι. Στο χωριό της, δέκα και δώδεκα νοματαίοι στριμώχονταν σε μικρά σπιτάκια, ο ένας πάνω στον άλλο. Τ' αφεντικά της όμως που είχαν χρήματα, ενώ ήταν μόνο δύο, έμεναν σε ολόκληρο παλάτι. Το κατέταξε στο μυαλό της σαν άγραφο νόμο, κι ας μην ήξερε τι σήμαινε κάτι τέτοιο, και δεν ασχολήθηκε ξανά. Γύρω της οι εικόνες εναλλάσσονταν έτσι όπως έτρεχε το αυτοκίνητο κι εκείνη ήθελε ν' αποτυπώσει στο μυαλό της όσο μπορούσε περισσότερες.

Όταν όμως το αυτοκίνητο έφτασε και πήρε την παραλιακή οδό, η Λαμπρινή, αντικρίζοντας τη θάλασσα, ξέχασε όλα τα

άλλα. Κόλλησε το πρόσωπο στο τζάμι κοιτώντας με τα μάτια διάπλατα εκείνη την απεραντοσύνη που φάνταζε στο βάθος ενωμένη με τον ουρανό. Πίσω της η Ευφροσύνη και ο Ανδροκλής αντάλλαξαν ένα χαμογελαστό βλέμμα. Σταμάτησαν σ' ένα σημείο κοντά στη Βουλιαγμένη και κατέβηκαν, όμως η Λαμπρινή κοιτούσε με δέος προστά της χωρίς να κάνει βήμα.

«Πού τελειώνει η θάλασσα, κύρη μου;» ρώτησε βάζοντας τα χέρια σαν σκίαστρο στα μάτια της γιατί ο απογευματινός ήλιος τής θάμπωνε το βλέμμα.

«Πουθενά, Λαμπρινή...» της απάντησε εκείνος. «Όλη η γη είναι γεμάτη θάλασσες που η μια συναντάει την άλλη...»

Σαν υπνωτισμένη προχώρησε η μικρή, πλησίασε αλλά δεν την έπεισαν να βγάλει τα παπούτσια της για να πατήσει έστω και στην άκρη της θάλασσας. Φοβήθηκε πως, αν το έκανε, το νερό θα την τραβούσε μέσα και θα χανόταν. Μεγαλωμένη να πατάει πάντα σε στέρεο έδαφος, την ενοχλούσε που τα πόδια της βούλιαζαν στην άμμο. Παρόλο που είχαν διαλέξει μια παραλία χωρίς κόσμο, ένα ζευγάρι που προφανώς απέφευγε την πολυκοσμία έκανε την εμφάνισή του. Η Λαμπρινή δεν μπόρεσε να συγκρατήσει το στόμα της που άνοιξε διάπλατα, όταν είδε τόσο την κοπέλα όσο και τον νεαρό ν' απαλλάσσονται από τα ρούχα τους και να τρέχουν γελώντας προς τη θάλασσα με τα μαγιό τους, αφήνοντας σε κοινή θέα το σώμα τους. Στράφηκε κατάπληκτη στον Ανδροκλή.

«Κύρη μου, τι κάνουν τούτοι; Γιατί γυμνώθηκαν;» τον ρώτησε με αποτροπιασμό.

«Έτσι κάνουν μπάνιο, Λαμπρινή!» της απάντησε εκείνος με κατανόηση. «Με τα ρούχα ήθελες να πέσουν στη θάλασσα;»

«Μα είναι ντροπής πράγματα αυτά!» διαμαρτυρήθηκε εκείνη.

Η θέα του ημίγυμνου σώματος δεν ήταν κάτι αποδεκτό για τη μικρή και η Ευφροσύνη θυμήθηκε ότι τράβηξε τον διάβολό της μέχρι να πείσει το κορίτσι να φορέσει τα κοντομάνικα καλοκαιρινά φορέματα που της είχε αγοράσει. Μπορούσε λοιπόν

να φανταστεί πόσο αποτροπιασμό τής προκάλεσαν οι δύο νέοι που τώρα κολυμπούσαν και έπαιζαν.

Η τελευταία ματιά της Λαμπρινής ήταν πίσω και πέρα από το ζευγάρι. Έφτασε στο τέλος του ορίζοντα, εκεί όπου ο ήλιος βουτούσε πλέον στο νερό. Αναρωτήθηκε πώς θα ήταν αν κάποιος βρισκόταν σ' εκείνο το σημείο. Θα τον έκαιγαν άραγε οι λαμπερές αχτίδες; Και τι υπήρχε στην άκρη της θάλασσας; Το μυαλό της ζαλισμένο από τις νέες εμπειρίες την έστειλε σ' έναν ύπνο βαθύ μόλις μπήκαν στο αυτοκίνητο και μέχρι να επιστρέψουν. Από εκείνη την ημέρα και μετά, τα διηγήματα του Βενέζι απέκτησαν άλλη, καινούργια και πιο αληθινή διάσταση μέσα της...

Ο δάσκαλος διάβασε το πρώτο γράμμα που έστειλε η Λαμπρινή στη μητέρα της και η γυναίκα δάκρυσε από χαρά, όταν έμαθε ότι το κορίτσι της ήταν στη δούλεψη καλών ανθρώπων, κι ένα μεγάλο βάρος έφυγε από πάνω της. Τα χρήματα που εμπειρείχε το γράμμα, ο μισθός δηλαδή που τον έστειλε όπως τον πήρε η μικρή, ήταν μεγάλη ανάσα για το σπίτι της.

Και φυσικά ήταν πάλι ο δάσκαλος που έγραψε λίγες λέξεις σαν απάντηση στη Λαμπρινή, η οποία διάβασε ξανά και ξανά το γράμμα με τα λιγοστά νέα της οικογένειάς της. Κάθε μήνα επαναλαμβάνονταν η ίδια διαδικασία. Ο μισθός της ήταν μεγάλη ανακούφιση. Έχοντας καλυμμένες όλες τις βασικές της ανάγκες, μόνο ελάχιστα κέρματα κρατούσε για τον εαυτό της· τα έδενε σ' ένα μαντίλι και το σφήωνε κάτω από το στρώμα της για μια ώρα ανάγκης αν και ήταν σίγουρη ότι δε θα τα χρειαζόταν ποτέ.

Απόλυτα ευτυχισμένη ένιωθε πλέον και κάθε βράδυ στην προσευχή της παρακαλούσε τον Θεό να έχει καλά το ζευγάρι που της φερόταν με τόση ανθρωπιά. Η προηγούμενη ζωή της στο χωριό όλο και ξεμάκρυνε. Οι νέες εμπειρίες έσπρωχναν

σε όλο και πιο βαθιά μέρη του μυαλού της ακόμη και τα πρόσωπα. Λίγους μήνες μετά, μόνο το πρόσωπο της μητέρας της ήταν ξεκάθαρο στις αναμνήσεις της. Γι' αυτό και ξόδεψε λίγες δεκάρες από τις φυλαγμένες για ν' αγοράσει ένα τεφτέρι κι ένα μολύβι κι άρχισε να γράφει όλα όσα θυμόταν ακόμη, πριν τα ξεχάσει ολοσχερώς. Ακόμη και τα ονόματα των αδελφών της με τις ημερομηνίες γέννησής τους για να μη χαθούν από τη μνήμη της: *Ζωή 1942, Σοφία 1943, Αρχόντω 1944, Σταυριανή 1945, Νάκος 1946, Αργυρώ 1947*. Σημείωσε ακόμη και το τελευταίο παιδί που δόθηκε πριν βαφτιστεί σ' εκείνο το άτεκνο ζευγάρι. Με τα στρογγυλά της γράμματα περιέγραψε και ό,τι θυμόταν από το χωριό της· σ' έναν άτυπο χάρτη που μπόρεσε να σχεδιάσει, σημείωσε τη θέση του σπιτιού της, χωρίς να ξέρει γιατί το κάνει, απόλυτα σίγουρη πως δε θα επέστρεφε ποτέ...

Σαν σφουγγάρι ρουφούσε όλες τις καινούργιες γνώσεις, το μυαλό της άνοιξε διάπλατα πλέον και αποτύπωνε ό,τι έβλεπε και άκουγε. Έμαθε να τρώει με μαχαίρι και πιρούνι, μιλούσε σωστά ακόμη κι όταν κάτι καινούργιο της προκαλούσε σύγχυση, ενώ ο πληθυντικός, που στην αρχή την μπέρδευε, κατακτήθηκε κι αυτός, αλλά μόνο για τους επισκέπτες. Ο Ανδροκλής ήταν πάντα «κύρης» και η Ευφροσύνη «κυρα-Φροσύνη» και κανένας από τους άμεσα ενδιαφερομένους δε σκέφτηκε ποτέ να τη διορθώσει. Η Λαμπρινή είχε βοηθήσει άθελά της να πνεύσει νέος αέρας στο διώροφο σπίτι της οδού Δημοκρίτου που η ίδια φρόντιζε σαν να ήταν δικό της. Ακόμη και οι πιο σνομπ φίλες της Ευφροσύνης παραδέχονταν πως η «μικρή δουλίτσα» έκανε άριστη δουλειά. Τα ασημικά έλαμπαν, τα κρύσταλλα άστραφταν και τα μάρμαρα έμοιαζαν με φρέσκο χιόνι, στραφάλιζαν στο φως του ήλιου. Και κρίνοντας από τη Λαμπρινή, σύγκριναν το δικό τους σπιτικό και τα έβαζαν με τις εκάστοτε υπηρεσίες τους. Μόνο που η κρίση τους είχε δύο μέτρα και δύο σταθμά. Εκείνες κακομεταχειρίζονταν τα κορίτσια τους, τα έβριζαν, τα τιμωρούσαν για ασήμαντη αφορομή, ξεσπούσαν πά-

νω τους χωρίς λόγο και δεν αντιλαμβάνονταν πως οι αδικημένες έπαιρναν τη μικρή τους εκδίκηση με κάθε τρόπο...

Αν ρωτούσε κάποιος τη Λαμπρινή τι θα άλλαζε στη ζωή της, εκείνη θ' απαντούσε με πάθος ένα μεγάλο «τίποτα». Αυτό που επιθυμούσε με όλη τη δύναμη της ψυχής της ήταν να παραμείνουν όλα ίδια. Η καθημερινότητα και οι άνθρωποι γύρω της αναλλοίωτοι. Όπως και η Ευφροσύνη... Αν ήταν στο χέρι αυτών των δύο, ο χρόνος θα πάγωνε και οι μέρες δε θα κυλούσαν.

Μόνο που δεν ήταν στο χέρι τους...

Μια ιστορία θέλω να
σου πω, χωρίς ήρωες αλλά
με πολλά δύματα.
Χωρίς όπλα αλλά
με καθημερινές μάχες.
Χωρίς νίκες αλλά
με δυνατούς νικητές.
Μια ιστορία θέλω
να σου πω για την ελπίδα...

Εκδόσεις ΨΥΧΟΓΙΟΣ
psychogios.gr

ISBN: 978-618-01-0795-7

9 786180 147957

Κ.Δ.Α. 090.2162.27388